

Kuidas tehakse IT-d

Eeskõne

Kõik tegelased ja situatsioonid selles jutus on välja mõeldud, igasugune seos reaalsete isikute ja asutustega on juhuslik. No mis teie siis mõtlesite? Loomulikult on kõik välja mõeldud. Mida realistlikum on jutustus, seda karmimalt väidab sissejuhatus, et kõik on vaid fiktsioon – et sind kohtusse ei kaevataks. Sest nagu vanasõna ütleb – eks see peni kilab, kes kiviga pihta sai.

Loomulikult ei ole ei inimestel ega asutustel ega nimedel ega sündmustel mingit seost nendega, kes arvavad end ära tundvat. Võite karuvanaema pärasoolde minna! Lugege disklaimerit! Muidugi mõtlesin ma selle kõik välja.

Selle jutustuse peategelane on mu hea sõber, Thor Peterson, nimi muudetud. 50 aastat vana, 3 lapse isa ja lõpetamata kõrgharidusega arvutiinsener. Ei suitseta, ei liialda alkoholiga ega tarbi üldse kangemaid aineid. Käib kaks korda nädalas tennis, elab üldiselt tervislikult, ainult nägemine muutub aina positiivsemaks ja vaatamata kõigele kasvab ta tasapisi mööda maad laiali; hetkel peaks ta natuke üle tsentneri olema.

Eesti Vabariigi kodanik – kaotaja. Me oleme siin kõik kaotajad. Oma viga, et oleme lasknud end valitseda inimestel, kes on juba praktikas tõestanud, et nad suudavad ka hulga suurema riigi põhja lasta. Aga see on üks teine lugu.

Ta ei ole allaandja tüüp. Sündinud võitleja. Ta on maailmas reisinud, kaalunud tõsiselt Ameerikasse või Austraaliasse kolimist, ent lõpuks on Eesti ta kodu ja 90-ndatel oli siin lootus õhus. Kuni selgus, et eestlane on umbes sama juhm olevus kui eesel, kes terve elu kepi otsa riputatud porgandit taga ajab. Aga seda ma juba kirjutasin.

Sõber Thori juurde tagasi tulles – tal on komme aeg-ajalt ette teatamata mu uksest sisse vajuda ja sundida tegelema „piiratud alkoholismiga”. Lapsepõlvesõprade privileegid. Ainult kohvi läheb liitrite kaupa, tavaliselt me tervet suurt konjakit ära ei joo. Edasine ongi sellistest õhtutest kokku korjatud.

Loodetavasti ei läinud see sissejuhatus liiga pikaks? Teatris nimetatakse seda dekoratsioonideks – me vajame pidepunkte, et toimuvasse sisse elada. Kujutlege Judithit kusagil moodsas eurokontoris mingi primitiivse terariistaga pankrotihalduri pead otsast nüsimas... Eluline ja õiglane, seda küll, aga tundub ju pehmelt öeldes kohatu?

Tegelikult on see lugu IT-st

„Ma tean küll, see on see helendav kast laual, kuhu tekivad paljaste naiste pildid, kui õigeid nuppe vajutada.”

Tavaliselt ei vaja Thor rohkemat, et käivituda loengu-*mode*'is, mis sest et ta teab suurepäraselt, et minagi tunnen seda kasti keskmisest arvutikasutajast hulga paremini. „See on kändude tase. Tänapäeva lapsed avastavad juba üsna varakult, et sellega saab palju muudki teha – mängida, filme alla laadida ja sõpradega reптиili tasemel möla ajada. See kast on IT umbes sama palju, kui loputuskast kogu kanalisatsioonisüsteemist. See analoogia on muide pikantselt sügav – nii, nagu sa

ei istu potile mitte selleks, et nautida vee- ja sitavalitsuse laitmatut tööd, on ka IT seda parem, mida nähtamatum see on. Ja nii, nagu meil on ametlikult „Tallinna vesi”, sest täisnimega assotsieeruks paratamatult terve linnavalitsus, on sul *ainult* arvutikastist kasu sama palju kui äravooluta peldikupotist.”

„No ma ju tean, et on olemas IT köögipool,” sõnasin rahustavalt. „Kari sinusuguseid patsiga poisse,” – ta, muide, on viimaste aastatega kiilaks jäänud – „kes istuvad pimedates räpastes urgastes tühjade energiajoogipurkide ja pooleldi – koos karbiga – ärasöödud pitsade kuhja keskel ning nende sõrmede alt sünnivad meeletu kiirusega klingonikeelsete märkide read, mis muudavad maailma – panevad aatomirakette šahtides rahutult nihelema ja kannavad hiigelsummasid ühelt Bahama saarte kontolt teisele...”

„Mitte miski ei ole kaugemal tõest!” Me lõime kokku ja ta sukeldus esimesse kohvitassi. „Sa ju ometi ei arva, et autoremonditöökojas manavad mehaanikud deemoneid välja ja vangistavad need silindritesse kolbe üles-alla lükkama? Et kirurgid joonistavad operatsioonilaua alla pentagrammi, lasevad piksenoole otse oma aparaatidesse joosta ja seiravad aeg-ajalt kahtlustavalt Surma, kes voodipeatsis lootusrikkalt vikatit teritab? Et iga raamatukogu nurgas on üks riul, mis ulatub läbi kõigi maailmade raamatukogude ja sealt võib teinekord leida nii Tlõni entsüklopeedia kui Necronomiconi? Et poliitikutele ja juristidele installeerivad tulnukad pähe pisikese kiibi, mis muudab nad kuulekaks, hävitab igasuguse inimlikkuse ja lubab neil naeratades sooritada ja pärast õigustada kõike, alates finantssigadustest ja lõpetades massimõrvaga?”

„Noh... Kuidas sulle öelda... Sellele viimasele on ju raske vastu vaielda ja eelviimast mulle lihtsalt meeldiks uskuda.” Kuidas automootor õieti töötab? „Olgu, Raplas lõikab üks kirurg, kellel on omanimeline surnuaed, ja see jorss, kes minu autot parandab, näeb küll aeg-ajalt deemoneid. Petsi tead – tema vastab ju küll täpselt kirjeldusele.”

Ta tõstis võidukalt näpu „Kuni elu tast jagu sai! Millal sa teda viimati nägid? Leidus naine, kes ta puhtaks pesi ja õhtul õigel ajal voodisse käsutab. Patsi lõikas ära ja ilmselt sidus hambaarstitooli kinni, nii et nüüd mees ei saagi enam naeratusega inimesi ehmatada. Ostis ka mõned korralikumad riided ja esimesel pilgul meenutab Pets nüüd inimest. Kas ta õnnelikum on, seda ma ei tea.”

Nojah, see läks halvasti... „Olgu, ma tegelikult kusagilt lugesin, et juba paarkümmend aastat tagasi tõdeti, et ettekujutus sellisest 20-sest nohikust on veerand sajandit aegunud – nohikud on vahepeal 45 saanud. Täna on esimesed hakanud pensionile minema.”

„See ala on endiselt kiiresti muutuv. Oled noor seni, kuni suudad reel püsida.”

„Olgu, aga kas IT pole muutumas tööriistaks, sarnaseks elektri, muu infra ja kasvõi autodega? Kas pole pigem IT jaoks praegu kõige hullem aeg – see on veel piisavalt müstiline, et „igauks seda ei mõista”, kuid see on juba muutumas piisavalt igapäevaseks, et peaks toimima nagu veekraan – keerad ja tuleb?”

„Jah, aga sitta see tuleb,” ohkas Thor.

Õeldakse, et inimesed, kes austavad seadust ja armastavad vorsti, ei tohiks kunagi näha, kuidas neid tehakse. Selliseid asju on tegelikult veel hulk – enne oppi on parem on mitte meenutada kirurgidest sõprade nalju ja filmide nautimist segab tõsiselt teadmine, et kaht järjestikkust kaadrit ei jäädvustata praktiliselt kunagi järjestikku. Mu karma saab selle looga jõletuma põntsu – edaspidi jooksevad lugejal lühendit „IT” kuuldes külmavärinad üle selja ja tuleb meelde, kui õhuke on jää jalge all. Te jälgite vilkuvat kursorit kartliku hardusega nagu altariküünlaid.

Ent teisalt... ehk elasin eelmise elu halva rentslirotina – tundsin huvi raamatute vastu ega levitanud katku – ja pean nüüd karistuseks inimene olema... Kui palju halvemaks veel võib minna?

Tööleminek

Thori elu see peatükk algas mõne aasta eest veebruari viimasel päeval. Ta läks tööle. Ta laekus minu juurde konjakit hävitama juba esimesel õhtul.

„Kõik algas kohustuslikust ringist personalitibi sabas mööda maja. „Tere, tutvustan teile uut kolleegi... Thor Peterson, ta hakkab tööle haldusosakonna teenusehaldurina... Tere, see on meie uus teenusehaldur...” Mina muudkui naeratan ja noogutan. Mis sa arvad, mitu nime mulle meelde jäi?

Ainus hea moment oli raamatupidamises: „Aaa, siin ta siis ongi. Noh, tore, me tegelikult kandsime juba ühe päeva palga üle.”

Ülemusi olin eelmistel nädalatel muidugi juba näinud ja mul on ka direktori nõusolek oma isikliku firma pidamiseks. Kõik oli hea, kuni jõudsime ühte ruumi ja Ülemus ütles, et istuma hakkad siin.”

Ta viskas klaasi Larsen XOd ilmselt maitset tundmata hinge alla ja jäi mornilt kohvi põrnitsema. „Dilbert elab kuudis. Eesti riigiasutuses on kuut luksust. Mind pandi istuma avatud kontoris, hallide seintega laudas, kus on peale minu veel kuus inimest. Ja nagu vanglas, saab uustulnuk kõige halvema koha enam-vähem keskel.” Ta ropendas natuke aega omaette.

„Kas sellega on võimalik harjuda? Kahtlane. Pressitud saepurust mööbel, mis saamatult puitu imiteerib... Olgu, toolid on suhteliselt mugavad, sellised üsna ergonoomilised kontoritoolid... Aga see hall! See lõputu kõle hall... Olgu, mu isa oli Siberis ja ise istusin kaks aastat Vene sõjaväes. Küll ma vastu pean. Aga sellest ma aru ei saa, kuidas nad seal tööd teevad.”

Tundus, et ta vajab tõuget, et sellest üle saada: „Sa läksid hommikul kohale. Tööle minek seostub tavaliselt millegi mõtestatu tegemisega. Mida sa peale auringi veel tegid?”

Ta heitis mulle valuliku pilgu. „Mitte midagi asjalikku. Anti ette hulk materjale, mida iga töötaja peaks teadma, alates sisekorraeskirjadest ja lõpetades... Sihuke pahn, mida loetaksegi ainult esimestel päevadel igavusest. Tööd... Ligipääsegi alles tehti ja arvutit ei olnud.”

Ta ohkas raskelt. „Istud. Püüad teha nägu, nagu sa oleksid seal asja pärast.

Igav.

Kuradi igav.

Ja kurb.

Oh kurat, kui kurb!!!”

Teine töönädal

Sel ajal käis ta mu juures üldse tihti. Ausalt öeldes arvasin esimesel õhtul, et ta keerab vindi kõvasti üle, ent nädal hiljem rääkis ta põhimõtteliselt sedasama ja sain ka võtme ta meeleolu mõistmiseks.

„Hallid seinad. No millised siis veel? Sellised valkjashallid. Täiesti ilmetud. Või siiski – ühel seinal suur maailmakaart. Ja sellel oranž lipik. Kambodža peal. Seal on ilmselt keegi käinud. Õnnelik inimene.”

„Kõikjal on parem kui siin...” ei suutnud ma ütlemata jätta.

„Mõnikord on see tõsi. Oled ju ka lugenud Terry Pratchettit? Ükskõik kui hoolikalt valitaks värve mistahes universumi mistahes ametiasutuse tarvis, tuleb välja kas okseroheline, rõvepruun, nikotiinikollane või kirurgiaga seonduv roosa. Ja kõik need haisevad keedetud kapsa järele.”

Ta mühatas. „Nagu ikka, oskab Eesti reaalsus üle lüüa ka kõige süngemad fantaasiad. Meil tuleb välja ainult hall. Ei midagi muud. Ainult – hall. Vahelduseks tolmundhall ja surnudhall.

Ja isegi keedetud kapsa lõhna ei ole. Õhk on lihtsalt elutu. Sumbunud. Aknad muidugi ei avane ja

ventilatsioon on... hm, optimeeritud.

Ja siis sa istud seal keset helisevaid telefone, klaviatuuriklõbinat ja pidev mula.” Ta tõstis pilgu. „Sa oled kirjanik. Pane see kõik kirja.”

„Ole mureta,” sõnasin ähvardavalt. „Aga sina võiksid algmaterjali koguda.”

„Ma teen seda. Mida mul seal hetkel teha ongi? Lageda, natuke omi asju kirjutada. Päriskõne tööd siiski teha ei julge – põhimõtteliselt kõike jälgitakse.”

„Ehk siis on töö ja see, mida sa seal teed. Minumeelest läksid sa sinna tööle?”

„Tööle? Jah...” Ta nuuksatas. „Möödunud on kümme aastat mu viimasest ametlikust töökohast. Sinuga olen aus – olen Siseorganites sellepärast, et kukkusin läbi. Tuli masu ja ma ei saanud enam hakkama. Olin sunnitud selle näruse koha vastu võtma sellepärast, et mul on viimased aastad olnud miinusmärgiga ja olen tühjaks saanud. Võtsin vastu töö, mis on palju allpool minu taset. Töö, millele võin varvastele tõusmata pähe kusta!”

Ta kogus end tasapisi. Kaks klaasi Paul Giraud'd läks järjest. „Ma pidin loobuma oma vabadusest ja tõmbama otsad kokku,” lausus ta vaikselt, pilk maas. „Minu päevad ei ole enam toimekad, ma ei saada enam naisi-lapsi tööle-kooli, ei istu enam arvuti taha ja alusta tegutsemist... Neetud, ma ju tean, mida ma teen! Ma oleksin hakkama saanud, kui... Ahh perse, ma ei otsi süüdlasi. Ma kukkusin läbi. Ent ma nautisin seda, mida tegin! Loll mees... Tahtsin siin näruses paigas ausat äri ajada, ei tahtnud parteidele katust maksta ja ei taibanud ka õigel ajal Soome või Rootsi ära minna.”

„Kui sa alustad nii negatiivselt...”

Ta löi käega. „Naiskolleegid on üle vaadatud, mingit tegemist on juba tekkinud. Aga esimene uudsus on lahtunud ja see hakkab kohale jõudma, et ma olengi tööl. Eesti riigiasutuses.” Ta keerutas tühja klaasi käes. „Ei, pokkerinägu oskan ma hästi teha. Suud oskan ka kinni hoida. Kui väga vaja on. Ma tean, et palju saab ära teha suhtumisega ja tegelikult olen otsustanud tööd teha. Võtta seda kui kasulikku kogemust. Mis aga ei muuda fakti, et mu tuju on seal, kus nõrgematele inimestele kirjutatakse depressiooniravimeid.”

Ta kirtsutas nina. „Aga see on täie raskusega kohale jõudnud – et olen üks sellest veskikivina rahva kaela peal elavast ametnikehordist. Olen aus – olen seal sellepärast, et mul läks halvasti. Ja sellepärast on päev, mil võtsin vastu töökoha Siseorganites, üks mustemaid minu elus.”

Projekt

„Olgu, räägi nüüd, mida sa seal päriselt teed?”

„Noh, esimeseks anti mulle hallata geograafilised infosüsteemid.”

„Neid sa tunnud? Neist oli vist töölevõtmiselgi juttu?”

„Jah, Siseorganites on paar töötavat süsteemi ja üks suur Projekt. Tegelikult PROJEKT – isegi suurest algustähest on vähe. Kogumaksumus kõvasti üle poole miljoni, kaasnevad kulud kardetavasti teist sama palju. Aga neid viimaseid ei arvesta keegi, need tulevad üllatusena.”

„Kaasnevad kulud tulevad üllatusena?”

Ta turtsatas. „Tead ju, mis on boheemlase tunnus? Kui telefoni- ja üüriarved on „ettenägematud kulutused”. Kui aga terve riik mängib mängu, et „unustame need kulud hetkeks ära, küll elu lahenduse toob”, on tulemuseks... jah, see, mida sa enda ümber näed. Projektiraha tuleb muide Šveitsi riigilt.”

„Miks?”

„Ausõna, ei tea. Aga ju siis on kusagil maailmas häid ja teistest hoolivaid inimesi, kuigi see Eestist

vaadatuna võimatu tundub. Projekti eesmärgiks on kaasaegne, kaardiga seotud IT-lahendus päästjate töö koordineerimiseks.”

Ohkasin. „Nüüd läks asi laama. Palun tõlgi see inimkeelde.”

Ta läkski käima; üldiselt ta ju naudib IT-ga tegelemist. „Geograafilised infosüsteemid, lühemalt GIS, on arusaadavalt kaardipildiga opereerivad süsteemid. Täpsemalt süsteemid, mis võimaldavad kaardikujutist kasutada mingite muude tööde paremaks tegemiseks. Kaart üksi on ju mõttetu, kaardipilt kui selline on tegelikult ainult illustratsioon. Oluline on asukohaga seotud info ja teatud mõttes on geoinfosüsteem lihtsalt andmebaas, kus on võimalik igale objektile anda kaasa koordinaadid ja – kõige olulisem! – kasutada neid koordinaate mõnedes spetsiifilistes päringutes, näiteks kas objektid asuvad üksteise läheduses või sees.”

„Hästi. Mis loomad on „päästjad”?”

„See on mingi bürokraadi peas sündinud jaburus. Vanasti olid need inimesed tuletõrjujad. Olgu, kui nad lähevad kokkupõrkel lumeräitsakasarnasteks lõksudeks muutunud autodest inimesi välja lõikama, jääb ainult palvetada, et nad ei peaks keset üritust ikkagi tuletõrjuteks hakkama, kuna arusaadavalt pole siis enam kedagi päästa. Tavaliselt aga kustutavad nad tuld. Ja tavaliselt teevad nad kõik, et kiiremini kohale jõuda. Tegelikult peaaegu alati, sest Maksuamet põleb kahjuks äärmiselt harva.”

Lõime kokku. „Kuidas saab kaasnevad kulud „ära unustada”?”

Thor mõtles hetke. „Kas sa tead, et kui näiteks Tallinn täna hüljata, siis hävib see paarikümne aastaga. Mis on kõige kauem äratuntav?”

Kehitasin õlgu.

„Tohutult kaua, isegi kuni 10 miljonit aastat püsivad ainult väga spetsiifilised objektid, näiteks Pronksõdur – pronks on nimelt äärmiselt vastupidav materjal.

Ka infosüsteem nõuab eluspüsimiseks pidevat tegevust. Eriti geoinfosüsteem, mis juba intuiitiivselt peab peegeldama pidevalt muutuvat reaalsust. Ilma uuendusteta, ilma pideva tööta läheb geoinfosüsteem hapuks – muutub kõlbmatuks.

See on lihtsalt kohutav – tegemist on neljanda katsega luua Siseorganite haldusala geoinfosüsteemi! Eelmised kärvasid, sest nende eest ei hoolitsetud.” Ta laiutas käsi. „Võimalik, et inimestel, kes tegid seal IT-ga seotud otsuseid, ei ole kunagi olnud koera või kassi. Isegi mitte tamagotchit. Või „kaotasid” nad selle ära, kui see ära suri? Siseorganites vahetavad nad töökohti.”

„Keegi ju peaks taipama...”

„Normaalsel, vaimselt tervel inimesel ongi seda raske mõista,” katkestas ta mind. „Nagu ma ütlesin, tuleb praeguse projekti raha headelt onudelt ja tädidelt Šveitsis. Edasisi kulused aga... ei eralda mitte keegi. Teatud mõttes pole isegi ainult Siseorganid süüdi, neilegi öeldakse, et tehtagu. No nagu kogu Eesti – meil suhtuvad ju kõik nii, et ega sa ei pea siin olema, ega sa ei pea siin elama, ega sa ei pea siin töötama. Kui sa, alamolevus, ei sitsi ega hüppa käsu peale läbi rõnga, võid perse minna, tahtjatest on saba ukse taga...”

Olgem ausad, küllap keegi ikka küsis, et aga kaasnevad kulud? Aga selle peale mõmisesid surnud lesta pilguga bürokraadid ministeeriumist midagi ebamäära, mis ära tõlgitult tähendas, et Siseorganid on selles supis üksi – Šveitsi raha tuleb huugama panna, edasi... läheb nagu tavaliselt. See on pikem lugu, aga väga lühidalt – nii see geoinfosüsteem eelmistel kordadel ära surigi.”

Ta vandus vaikselt. „Saad aru, praegu kasutavad operaatorid päästjate kohalesaatmiseks Delfi ja Google'i kaarti. Asi pole selles, et Google'i kaarti ei tohiks riiklik struktuur kasutusreeglite järgi oma töös kasutada ja nende kaartide koostajad ei vastuta kõige vähemalgi määral info tõesuse eest.

Need kaardid ei võimalda teha seda, milleks geoinfosüsteeme üldse luuakse – et lisada kaardile oma info ning selle alusel otsuseid vastu võtta. Sellise süsteemi puudumist Eestis võib mõõta kaotatud inimeludes. Aga seda numbrit ei taha keegi teada.”

„On nad tõesti nii lootusetud?” jäi mul selle jutu peale ainult silmi punnitada.

Thor mõtles hetke ja muigas siis: „Ei, muidugi mitte. Näiteks Piirigrupis töötab üks spets ja seetõttu sealne geoinfosüsteem isegi töötab. Noh, selline lihtne. See süsteem anti ka mulle hallata ja... no siin läheb kõik jälle tavaliseks tagasi. Nende kaart on sisevõrgus ilma igasuguse kaitseta. Ma juba panin prooviks oma koduõue piiripoi. Pärast kustutasin muidugi ära – kurat, õhtul ei pääse enam ilma viisata koju... Oled kuulnud väljendit *security through obscurity*? Saad aru, süsteem püsib elus, kuna õnneks kellelgi lihtsalt pole tulnud tahtmist sigatseda. Aga ega ma enne proovimist ei uskunud, et kõik selle asutuse sajad ja sajad töötajad oleksid võinud näiteks vähemasti piirivalve kaardil panna lätlased täitma oma Vabadussõja ajal antud ja seni täitmata lubadust Valka meile anda.” Ta vangutas taas pead. „Tead, mulle juba tundub, et kogu Siseorganite süsteem püsib tegelikult entusiastidel ja vanadel kohusetundlikel töötajatel.”

Veel paar definitsiooni, enne kui asi tõsiseks läheb

Headel aegadel ei näe ma Thori mõnikord aastaid. Tähendab, me käime teineteise sünnipäevadel ja suhtleme niisamagi, jutt on neist kordadest, kui pean ta tammise laua taha istuma panema, et ta seda otsaesisega mõlki ei taoks. Ta oli töötanud umbes kuu, kui oli jälle kohal.

„Mida teenusehaldur õieti teeb?” lõikasin läbi ta segase, roppustega pikitud sissejuhatuse, millest tõtt-õelda midagi aru ei saanud. „Alusta algusest.”

Ta vaatas mind viis sekundit ja mühatas: „Mida teeb üks IT-inimene, kes pole juba 15 aastat programmeerinud? Mida ikka teevad need, kes enam tööd ei tee – õpetavad või administreerivad. Õpetaja olen ma ka olnud.”

„Ma tean. Nähkem positiivset, keegi peab ju asjad kokku viima, nägema laiemat pilti ja võtma vastu otsuseid...”

Ta noogutas kannatamatult. „Jah, teoreetiliselt peaks teenusehaldur olema see tüüp, kes kõige otsesemalt vastutab selle eest, et üks suur tarkvarasüsteem oleks kasutajatele kasutatav selleks, milleks see tehtud on – nende äriprotsessi toetuseks. Vaata, kui üht süsteemi kasutavad sajad ja tuhanded inimesed, siis umbes nii palju on tavaliselt ka arvamusi, mida see peaks tegema. Teenusehaldur peaks olema see, kes teeb vahet süsteemi vigadel ja arendussoovidel, kes organiseerib süsteemi püstitõstmise, kui see on järjekordselt külili, ja torgib kõiki osapooli, et häireid ja rahulolematust minimaalselt oleks.”

„Palju neid süsteeme ja sinusuguseid seal on?”

„Süsteeme on sajaviiekümne ligi.” Ta kirtsutas nina mu näoilmet nähes. „See number ei ütle midagi. Mõned jõu- ja päästestruktuuride rakendused on tervele riigile hädavajalikud, nimekirja teise otsa aga moodustavad näiteks pool tosinat ruumide broneerimise veebirakendust, mida keegi pole vaevunud Outlooki üle viima, ja üleelmise politseivalitsuse portaali, mida ei saa sulgeda sellepärast, et sinna tahab politsei pasunakoor oma teateid riputada.

Teenusehaldureid ja projektijuhte on kokku umbes kolmkümmend. Vaata, tarkvarasüsteemil on nõndanimetatud elukaar. Kõigepealt tehakse see valmis ja siis kasutatakse. Kokkuleppeliselt juhib valmistamist projektijuht ja kasutamist teenusehaldur. Nüüd aga läheb asi huvitavaks, eriti kui süsteemi samal ajal kasutatakse ja teisest otsast arendatakse.”

Projektijuhtimisest Siseorganite moodi

„Projektijuht teeb süsteemi valmis ja annab siis teenusehaldurile üle. Nii et teatud mõttes ajavad need kaks tegelast sama asja, olemuslik konflikt nende vahel on moment, mil süsteem valminuks kuulutatatakse – projektijuht tahab asja kaelast ära saada ja teenusehaldur ei taha poolikut süsteemi vastu võtta, sest siis peab ta ju hakkama tegema projektijuhi tegemata tööd.” Thor võttis vahepeal paar lonksu kohvi ja muigas kurjalt. „Seda kirkast käteväänamist kirjeldan sulle teine kord, tõeliselt sõge aga on see, miks kumbki ei saa Siseorganites tegelikult teha seda, mida nad tervest mõistusest lähtuvalt tegema peaksid ja suuremas osas vähem nikastanud süsteemides teevadki.

Selleks, et midagi ära teha, on sul vaja aega ja vahendeid. Kindlasti oled kuulnud sellist mõistet nagu võimaluste kolmnurk?”

Noogutasin. „Aeg, vahendid ja funktsionaalsus – nende vahel tuleb leida tasakaal: kui sul on vähe aega, peab sul olema rohkem raha või pead sa järele andma süsteemi funktsionaalsuses, kui sul on vähe raha, läheb sul rohkem aega või jälle ei saa kõike, mida tahtsid, ja kui tahad, et asi teeks rohkem, on sul vaja juurde aega või raha. Arusaadav.”

„Just. Vahendid on inimesed ja raha. Raha ei ole. Eelarve on väike ja paljude süsteemide puhul pidev pisiremondiraha üldse puudub; hädavajadusel tuleb seda – sisuliselt reegleid rikkudes – sinna kantida teistelt raamatupidamise „ridadelt”.

Inimestel on kõigil omad ülesanded ja ülemused. Ehk siis on teenusehaldurile ja projektijuhile antud küll ülesanded, kuid unustatud andmast vahendid.

Tulemusena koosneb nende õnnetute tegelaste töö sisuliselt inimeste tüütamisest. Kirjadele seal majas ei vastata – kõigil on ju nii palju tööd. Keegi ajukäabik on muretsenud tervelt kaks tarkvarasüsteemi, mille kaudu saab teistele töötajatele tööülesandeid anda, ja tegelikult on ainus toimiv meetod helistada ja ähvardada ülemustega. Ja see ei ole veel kõik – umbes kahe kolmandiku töötajate puhul see toimib, aga eksisteerib liik spetsialiste, kes natuke paremini oma valdkonda jagavad. Need spetsialistid on muutunud asendamatuks. Alguses ma imestasin, miks küll ülemused nii palju koosolekuid peavad. Mida nad seal räägivad? Nad arutavad, kuidas nende spetsialistide aega jagada.”

Ta lasi mul kohustuslikud äginad ära teha, enne kui jätkas. „Teatud juhtudel ei ole see kahjuks üldse nali. Saad aru, istuvad koos kakskümmend osakonnajuhatajat ja kisklevad, kelle projekt on nii oluline, et üks või teine tõesti oma ala jagav spetsialist sellele pühenduks!”

Ta vangutas ka ise enne jätkamist pead ja võttis paar väikest lonksu Maxime Trijoli. „Mõnikord siiski ilma rahata ei saa. Raha küsimine süsteemile, millele seda eelmisel aastal ette ei nähtud, sarnaneb alla-10-aastaste poeskäiguga, mis teatavasti algab vanematelt raha lunimisest. Sina ei taha ju anda, uurid pikalt, mida ta osta tahab ja siis pika hambaga poetad... midagi. Lapse poolt vaadatuna – kuigi nad vanemate õnneks enamasti ei oska niimoodi üldistada – käivad asja juurde meelitamine, tõsise näoga esitatud jaburad põhjendused ja vajadusel pisarad, ning lõpuks sõltub tulemus ikka tujust. Nüüd kujutle seda protsessi täiskasvanute esituses ja venitatuna kolme kuu peale.”

Suur tarkvarasüsteem

Mõtlesin natuke ja tõstsin käed. „Sa ikkagi ei pajata meetoodiliselt *ab ovo usque ad mala*, vaid viskad mind kohe *in medias res*.” Muigasin vabandavalt. „Mina ka ei oska ladina keelt, aga paarsada levinumat väljendit kipub haritud inimesele elu jooksu ikka külge jääma, midagi ei ole teha. Need ei ole ainult uhkustamise asi, ladina sententside taga on tavaliselt kontseptsioonid, lood ja terved maailmad. Need tähendavad palju rohkem kui pelgal hunnik tähti, nende infokontsentratsioon on väga kõrge, sisuliselt on need meemid.

Arvutid lähevad ju kogu aeg võimsamaks ja kogu aeg kuulen ma ka järjest parematest programmeerimiskeskondadest – see peaks ju ammu imelihtne olema? Miks ma kuulen sinu käest, et Siseorganites on süsteemid kogu aeg külili ja muudatusi aetakse nagu läbi ussi munni?”

Thor mõtles ka natuke. „Olgu, alustame sellest, et mis on IT?”

„Arvutus- ja sidevahendite rakendamine mingis inimtegevuse valdkonnas vajalike andmete salvestamiseks, säilitamiseks, edastamiseks ja muutmiseks,” deklameerisin. „Definitsioon hõlmab riist- ja tarkvara tootmist, elektroonikat, pooljuhte, internetti, mobiiltelefone, televisiooni, e-kaubandust ja mida kõike veel.” Tegelikult on see internetist kopeeritud. Otsisin selle ka tookord välja ja lugesin arvutiekraanilt maha.

Thor muigas. „Ehk kõik need torud ja pumbad ja see suur haisev tiik, kus sitt pinnale tõuseb ja kuld põhjast kokku kraabitakse. Järgmiseks on oluline mõista mõnd Myrphy seadustega sarnanevat tõdemust, mis on ühtaegu nii õiged, ent ometi kipuvad spetsialistidki neid igapäevarahmeldamises unustama. Arvuti ei tee „ise” midagi. Terve IT süsteem täidab kõigest tuimalt ja kõrvalekaldumatult instruksioone, mida inimesed on sinna sisestanud. Arvuti ei tee kedagi targaks, ei inimesi ega institutsioone. Kui sa automatiseerid lolluse, saad automatiseeritud lolluse, mis muidugi võib olla hulga destruktiivsem – arvuti võimaldab ka vigu ja igasugust mõttetut infosaasta genereerida hulga kiiremini, kui inimene seda iial suudaks.

Mis on IT-süsteemi kõige nõrgem lüli?”

Seda teadsin ilma abita. „Inimene. *Wetware*. Ainult tühine osa IT-süsteemide vigadest on vältimatud mehaanilised vead.”

„Just. Ja lisaks on need vead, mis tekivad andmete sisestamisel, kõigest jäämäe veepealne ots.” Ta lonksas konjakit. „Ma rääkisin seda sulle ka mõned aastad tagasi, kui see lugu juhtus. Olin probleemi ees – uus võimas raamatupidamisprogramm arvutas poolesaja inimese palkasid 18 tundi. Kümnekond aastat varem arvutas tollase Telekomis soomlastelt saadud vana IBM-i kolakas Tallinna kuu kõnede arveid kah kaheksateist tundi. Ainult et neid kõnede andmeid oli tuhat korda rohkem kui palkade algandmeid ja minu serverid olid tuhat korda võimsamad kui see vana risu. Mida tegid need masinad 999 999-ndiku aega miljonist? Sa tead vastust – käiasid Microsofti *crashware*’i ringi. Asi pole siin ainult kohutavalt ebaotstarbekas opsüsteemis, vaid ka .NET programmeerimiskeskonnas, mis võimaldab koodipärdikutel lühikese ajaga produtseerida tohutut koguses aeglast ja uimast koodi. Tegin karuhäält, firma juht raputas tegelasi kõrvadest ja süsteem läks kümme korda kiiremaks. See tähendab, et see ei teinud ikka midagi mõistlikku 99 999-ndikku 100 000-st, kuid minu jaoks oli probleem lahendatud.”

Thor ohkas. „Sellele mõeldes saad aru, miks väidan, et riistvara ju võib Moore’i seaduse kohaselt nii iga viieteist aastaga tuhat korda võimsamaks minna, aga kui selle ajaga suudab Microsoft Wordi menüü teistpidi keerata, mõned piktogrammide joonistada ja mõned vajalikud funktsioonid kahe hiirekliki kauguselt nelja kaugusele viia, ei tule sel aastatuhandel veel mingit tehisintellekti.”

Ta ohkas veelkord. „Kui sul juba kõhe hakkas, siis liiga vara. Need on alles õied – igapäevane, talutav jama. Siseorganid oskavad selle kõik kuninglikult kuupi tõsta.”

Oigasid. „Kuidas näiteks?”

„Religioon.”

Ja kui ma maigutasin, hakkas ta seletama.

Jumal ITIL

„Tead, see pole oma olemuselt üldse halb. ITILi mõtlesid välja Inglased Falklandi sõja ajal. Nimelt selgus, et laevastiku varustamine ja teelesaatmine on nii keerukas, niivõrd ristuvatest võimupiiridest

läbi põimunud ja koosneb niivõrd paljudest üksteisest sõltuvatest teguritest, et tulemuseks oli jabur segadus ja veel kõik need päevad, mil laevad üle Atlandi lõuna poole liikusid, et minna argentiinlastele pasunasse andma, lakkusid nad tegelikult haavu ja kulutasid meeletult raha kõigi viimase kümne tuhande tegemata või valesti tehtud töö ümbertegemiseks.

Kõige lihtsamalt öeldes ITIL defineerib rollid ja määrab nende vastutuse. Iseenesest pole see midagi muud, kui järjekordne katse piiritleda ja kirjeldada protsessid – tegevuste jadad, mis on vajalikud, et jõuda punktist A punkti B, vajadusest tulemuseni.

ITILi, nagu öeldud, mõtles välja Briti merevägi, tohutu organisatsioon. Katse puhul rakendada ITILit täies mahus paarisaja inimesega organisatsioonis tulevad meelde kõik need killud telefoniposti püksi toppimisest ja tagumiku kaudu hammaste parandamisest. Või ütleme, et see on tõsine katse indutseerida skisofreeniat, kui suuresti sama punt inimesi peab järjest koosolekuid, kus igaühel tuleb meeles pidada, kas ta on nüüd muudatusehaldur, kasutajahaldur, rakendusehaldur, juurdepääsuahaldur, arhitektuurihaldur, talitluspidevuse haldur, varundamishaldur...”

„Ehk siis „teenusehaldur” on mingi kompott tosinast ITILi rollist?”

„Oleks siis ainult teenusehaldur! Me kõik seal,” sõnas ta valuliku ilmega. „ITILi tõsimeelsel rakendamisel Siseorganites on üks mõõdetav tagajärg – lõputud kooskõlastusringid. Kümme allkirja on algajate tase. Teenustaseme kokkulepped võtavad poolteist aastat. Olgu, ilma nendeta saab läbi, tõelised hädad algavad aga sellest, kui kolmekuulisel projektil võtab Siseorganite püha Projekti Alustamise Kooskõlastusring kaks kuud, lähteülesande täpsustamine – millest suurem osa on projektijuhi või teenusehalduri nääksumine Siseorganite töötajate kallal, et tehke lõpuks oma tükk ära – kolmanda kuu ja arendajal jääb sisulise töö tegemiseks viimane nädalavahetus.”

Ta jälgis mornilt, kuidas ma hirnun. „Ei ole võimalik!”

„Olgu, siin ma soolasin natuke üle. Kõik arvestavad projektiplaanides, et lühematel töödel munetakse ¾ aega Siseorganite kooskõlastusringidel maha, ja kõik on harjunud, et mitte miski – kohe päris mitte miski, absoluutselt ja eranditeta mitte miski! – ei saa tähtjaks valmis. Kuid teatud lepinguid pole Siseorganid tõesti suutnud kõigi eksisteerimisaastate jooksul sõlmida, nii et võimalik saavutatav rekord on veel lahtine.”

Kogusin end. „Millised peavad olema inimesed, kes seal töötavad!”

Ta turtsatas. „Eks räägime siis vahepeal inimestest.”

Hampelmann

„Kõigepealt Hampelmann. Temaga kohtusingi esimesena. Noor, 20-ndate teises pooles pintsaklipsustatud kutt. Ülemus tegi talle ülesandeks mind välja õpetada ja me pidime teineteist asendama. Tähendab, asendada tuli mul teda juba teisel nädalal ja ma keerasin ühe käki kokku.”

„Ühesõnaga, sind pandi teisel nädalal millegi eest vastutama ja sa ei saanud hakkama? Sinu viga? Ma mõtlen, et ega sa seda ju üksi vaenlaste keskel ei tee...”

„Väga tabavalt öeldud. Luba, ma seletan seda nii – teenusehaldurite punt vastutab teenuse püsimise eest. Teoreetiliselt ei peaks teenusehaldur peale koordineerimise ise midagi tegema, selleks on teenusel meeskond – arhitekt, analüütik ja erinevate serverisüsteemide adminnid. Ehk siis kui süsteem jälle ei tööta, helistab keegi kasutajatest Helpdeski, ja kui seal kõne vastu võtnud neiuke asja lahendada ei suuda – enamasti ei suuda –, helistab ta teenusehaldurile. Üheksal juhul kümnest tuleb üles leida vastava süsteemi admin ja käratada, et tee sellele-ja-sellele *fucking* süsteemile reset!”

„See kõlab veel päris normaalselt.”

„Eks ole? Eeeeei – tegu on Siseorganitega. Selline lähenemine on tegelikult keelatud. Tegelikult peaks Helpdesk täitma ühes neis tööde jagamise süsteemides esildise veateate kohta ja saatma sealtnaudu teenusehaldurile, kes siis võtab teate vastu ja asub lahendama. Üks ärksam tegelane mõõdis ära, et telefone kasutades – ja kui kõik neid lollakaid veateatevorme tagantjärele täidavad – võib häirest taastumiseni minna alla viie minuti. Ametlik töökorraldus tähendab minimaalselt veerandit tundi ja halbade asjaolude kokkulangemisel järgmist hommikut – teenusehaldur võib olla päeva teisel poolel pikaleveninud koosolekul, mööda aga kellestki minna ei tohi. Kuni poole tunni pärast teda ja seejärel tema asendajat otsima hakatakse...”

Ta tõstis saatanliku irvega sõrme. „Ja nagu heas telepoes: see pole veel kõik! Ma ju rääkisin, et süsteeme on kaks ja teatud tegelased põhimõtteliselt ei tunnista teise süsteemi teateid. Nii et teenusehaldur asub ülesande lahendamise asemel kõigepealt infot ühest süsteemist teise kopeerima. Ridahaaval käsitsi, sest loomulikult pole need ühendatud.

Ja mis sa arvad, kes teab teenusest rohkem, kas meeskond, kes sellega iga päev tegeleb, või asendav teenusehaldur, kes vaatas sellele otsa viimati mitu kuud tagasi, sest tal on oma mured? Nii et uustulnuka vastutama panek kuulub sisuliselt võllahuumori kategooriasse, aga ma ei suuda nimetada tegelikult ühtki asja, mis Siseorganites terve mõistuse kohaselt käiks.”

Ta pistis vahepeal nina klaasi. „Käki keerasin ma kokku aga hoopis arendusega. Noh, sellise pisimuutusega. Ühed analüütiku tehtud konfirmuudatused pidid minema arhitektile seisukohavõtuks. Ma ei täitnud õigeid pabereid ja töö jäi seisma. Saad aru, analüütik ja arhitekt istuvad kaks korda päevas koos erinevatel koosolekutel, aga vähe sellest, et Siseorganitel on ju Püha Töökorraldus ja ühestki osakonnast ei tohi mööda minna, nad isegi ei vaevu algajale äpule teenusehaldurile ütleva, et kuule, täida see ja see *fucking* paber ära, muidu me edasi ei tegutse.”

Kas ma pean kogu aeg märkima, et taas vandus ta natuke omaette? Aga mida teie sellisel puhul teeksite?

„Sa hakkasid Hampelmanist rääkima?” tuletasin meelde.

„Noh, veidrad bioloogilised nišid kutsuvad ellu kummalisi elukaid. Siseorganite süvavõrendikku on juhtsägad suutnud ekskrementeerida nii palju protseduuri, et see lausa särtsub teravast opositsioonist intellektiga.”

Ta lasi pea viltu. „Mõnede tegelaste puhul ei ole ma tegelikult kindel, kas nad oskavad mõtlemisvõimet edukalt maha suruda või asendabki neil ajutegevust kiirlaetav juhendite kogu...

Hampelmannil murrab midagi teadvuselaadset teinekord pinnale. Nädal tagasi tuli ta särasilmil ja pahvatas: „Tead, ma leidsin täna hea killu: „Antagu mulle jõudu muuta asju, mida ma saan muuta, leppida asjadega, mida ma ei saa muuta, ja oskust nende vahel vahet teha.”” Kahjuks pean tunnustama, et mul jätkus taktitust täiendada: „Kurt Vonnegut, „Tapamaja, korpus viis”, 1969”.”

„See pole ju üldse halb 20-ndates kuti kohta.”

„Jah.” Thor mühatas. „Mul on Hampelmannist tegelikult kahju, sest ma näen, kuidas see sära silmis asendub tasapisi külmutatud kaheksajala klaasja läikega. Kui ta näiteks selgitas mulle seda, millega ma käki kokku keerasin: „Selles projektis on vaja tellija kooskõlastusringilt tulev lähteülesanne vormistada majasiseseks ülesandeks, et analüütik saaks tööle hakata. See on oluline, sest muidu antakse analüütik ära ja siis tuleb teda uuesti taotleda ja siis võib midagi muutuda lähteülesandes ja siis tuleb uuesti minna tellija kooskõlastusringile ja siis võib juhtuda, et projekt ei jõua enne mitut kuud projektinõukogusse, ja siis ei pruugi enam raha olla. Sul tuleb iga päev neile ja neile inimestele helistada ja tuletada meelde, et nad asjaga tegeleksid.” Mis on sel pildil valesti?”

„Te ei rääkinud sisulisest tööst?”

„Just. Tegelikult oleks IT asemel sama hästi võinud tegemist olla juurviljade või kasvõi

holokaustiga – kogu probleem oli paberite ühest hunnikust teise tõstmises. Kahtlemata nõuab see teatud virtuaalsust. Teatud laadi oskusi. Ja ma mõistan ta rõõmu, kui midagi välja tuleb. Aga miks tundub see sära ta silmis elutu? Miks näen ma seal midagi ohtlikku?”

Mõtlesin hetke. „Süüdimatu rõõm lollusest?”

Ta noogutas enne jätkamist. „Hampelmann on püüdlük ja innukas. Ma ei oska meesterahvaid hinnata, küllap päris hea välimusega. Selline hakkaja. Mingit sporti teeb ta igatahes ka. Igati normaalne mees. Peale selle, et ta töötab Siseorganites. Täpsemalt, et ta naudib seda. Istub isegi õhtuti, võtab tööd tõsiselt. Kurat, Eesti vajab sihukesti! Ma loodan, et ta lahkub sealt enne, kui aju täielikult betoneerub.”

„Olgu, keda sa teisenä kohtasid?”

Kana

Taas – kes neid kordi lugeda jõuaks! – hulk roppu vandumist, enne kui Thor jätkas. „Tead, kui ma ei täida oma ülemustele antud lubadust – et ma vähemalt aasta-poolteist teen tõesti tööd –, siis on selles süüdi Kana. See paranähtus oskab töötamise Siseorganites tõeliselt vastikuks muuta.

Kuidas ma seda seletan... Mäletad üht sihukesti meie vanemate aegset lauljannat... sihukesti prillidega vastiku häällega tädikest...”

„Ma vist tean, keda sa mõtled, aga nimi ei tule meelde. Mõned tema laulud ei olnudki halvad, kui nüüd nende kavereid kuulata, lihtsalt tema rikkus need ära? Mis siis?”

„Võtmesõna on „tädike”. Kana on praegu kahekümnendates, aga tädike saab temast ühel päeval bioloogilise paratamatusega. Sihuke siblija, kes tunneb arusaamatut rõõmu sehkendamisest. Ta tegi seda ilmselt ka siis, kui vanajumal ilu jagas. Vaeseke. Ühelt poolt. Loomulikult on sellistelgi oma koht ja ülemusele on selline kindlasti kasulik, kuid alluvatele, eriti nendele, kes ei tee tööd mitte selle lollaka seabimise rõõmu pärast, on sihukest nuhtlus.

Mäletad meie õpetaja lugu Autobussijaama dispetšerist?”

„Tädikesest, kes vabadel päevadel istus binokliga eemal võsas ja kirjutas üles, kas bussid ikka õigel ajal väljuvad?”

„Jah. Noh, vanemad inimesed ehk mäletavad seda leninlikku loosungit, et töö peaks muutuma esmaseks eluvajaduseks? Ainult et kui juba märgatavale osale inimestest, nii näiteks kümnendikule muutub töö esmaseks eluvajaduseks, saab ülejäänutel nii kõrini, et nad poovad üles ennast või need nõõgid. Saad aru, asi ei ole töös. Tööd võib teha rõõmuga. Tegelikult tuleks kõike elus teha rõõmuga, aga on inimesi, kes oskavad mistahes asja sulle vastikuks teha.”

„Millega suutis Kana su nii kähku nii sapiseks teha?”

„Mul ei olnud algusnädalatel eriti midagi teha. Ülemus läks nädalaks puhkusele ja Kana hakkas jälgima, kuidas ma tööl käin. Ma vist mõistan, miks mina ta eriliseks vaenlaseks sain – mina ei võtnud seal toimuvat tõsiselt. Ma küll püüan, aga mingit harrast pühalikkust minust ilmselt ei kiirga. Ja Kana-tüüpi inimeste silmis on see jumalateotus.

Umbes kolmandal nädalal pääses Kana nädalaks ülemust mängima ja teisel päeval sain temalt kirja: „Kas sul on Ülemusega tehtud tööle tuleku, tööl oleku ja töölt mineku aegade osas mingi kokkulepe, mida ma võiks teada ja millega ma peaks arvestama?”

Mida türa? Mis sellest tegemata jäi, et ma kogu aeg kohal ei istu? Tööajast oli töölevõtmisel muidugi juttu, aga mitte persetundidest. See pole mul ju esimene töökoht ja vaimset tegevust nõudvate tööde puhul on ülim rumalus nõuda, et lihakeha silma all oleks – kui sa ei tee tööd, siis sa ei tee tööd. Parem lasta inimesel teha midagi meelepärast, kui panna ta vastutahtmist kontor

konutama... Aga see mõtteviis nõuab vist pisut rohkem halli ainet, kui on nendel, kel töö on muutunud esmaseks eluvajaduseks. Küsisin, et millised mu tööülesanded on tegemata ja vastuseks sain vapustavat kantseliiti – vihjed sisekorra eeskirjadele ja kui tublid kõik teised on ja nii edasi. Et kaastöötajad ei mõista minu „privileege” ja ma peaksin eeskujuks olema...

Kõigepealt, see, mis ta kirjutas, polnud tõsi. Mitte keegi ei pea neist sisekorraeeskirjadest kinni, kaasa arvatud ta ise. Tõsi, tema on üks tublimaid kohalkäijaid. Muide, olgem objektiivsed – ta tõesti hoolib oma tööst ja teeb seda südamega. On edasipüüdlik. Mina olen talle konkurent. Seni oli tema see kõige tublim, ülemuse loomulik parem käsi. Nüüd tuli tööle keegi, kellele ta ilmselgelt alla jääb. Kes koera saba ikka kergitab, kui koer ise, aga olgem objektiivsed – ma olen vanem, temaga võrreldes suurte kogemuste ja teadmistega mees. Ma olin algusest peale ta Loomulik Vaenlane. Rumal oli tema poolt oodata midagi muud, kui väiklast ärapanemist igast asendist. Ja selles on ta hea. Ta tunneb ka oma relvi – tubliduse illusioon on ju tema elu, mina aga...” Ta lõi käega.

„Nii et sa ikkagi pole suutnud pokkerinägu hoida?”

„Nägu ehk veel, aga juba on tehtud märkusi, et ma oma suud koomal hoiaksin.”

„Mida sa Kanale vastasid?”

Ta mühatas. „Esimeseks käis peast läbi: „Millised mu tööülesanded on täitmata?”, aga otsustasin mitte tulla minna. „Mõtlesin veelkord su kirja üle. Võtan arvesse ja katsun korralikum olla.”

„Sa ületad ennast.” Loodetavasti ei kõlanud see liiga irooniliselt.

„Ei... Milleks?” Ta krimpsutas nägu ja lonksas konjakit. „Sõber, ma võtsin selle koha vastu sellepärast, et olin all. Kõhuli. Läbi kukkunud. Kui sa oled all, siis käib asja juurde, et Kana sinu kallal näägutab. Ma ei saanud teda pikalt, sest mida see konflikt mulle annab? Ei, ma otsustasin võtta kogemust täiega. Elada see läbi. Tunnetada läbi, mida tähendab, kui sa pead koos eksisteerima millegagi, mida sa hinges iial ei suuda endaga võrdseks inimolevuseks pidada. Kui Vene sõjaväest on juba 30 aastat, kipud unustama 60-se IQ-ga Kesk-Aasia seersandivärdjad...

Kui oled madalal, on kole palju neid, kes ulatavad sulle pähe sittuma. Sa oled madalal ja saada Kanalt nõökida käib asja juurde. Õpi ja jäta meelde, kuidas on end viiekümneselt madalalt avastada.

Kuid ei kolmkümmend, kaksikümmend, kümme ega isegi viis aastat tagasi oleks ma uskunud, et mul läheb elus nii halvasti, et olen viiekümneselt teenusehaldur Siseorganites.”

Pinal

„Seda, mis on kaasaegne ärimaja, ma sulle juba seletasin – hallid seinad, surnud õhk, palju kaardiga avatavaid ukseid ja keskmiselt kord kahe kuu tagant korraldab vilets tulekahjusignalisatsioon õppehäire, mille puhul aetakse inimesed majast välja. Noh, seda tuleb huumoriga võtta.

Aga isegi sellele jubeduse annab üle trumbata. Kuna pool aega peetakse seal majas koosolekuid, on puudus koosolekuruumidest. Üht neist hüütakse Pinaliks. See on umbes 12 ruutmeetrite, kitsas, akendeta ja olematu ventilatsiooniga. Kahe-kolmekesi võib seal veel istuda, aga kui laua ümber koguneb 12 inimest, sarnaneb asi suletud ukse korral nende kongidega, millega Gestaapo ja NKVD omal ajal inimesi piinasid. Pinali seinad on kollakashallid, laud säbruhall ja toolid tumehallid. Põrand on hall ja lagi kahvatuhall. Kui laua ääres istuja tooli tagasi lükkab, siis tema selja tagant enam läbi ei saa, nii et Pinalit täitmisel peavad inimesed ukse taga istumise järjekorras rivvi võtma.

Projektikoosolek

„Juhtis seda Projektijuht: „Riigihangete komisjon vaatas pakkumised läbi ja otsustas kõige väiksema hinna kasuks. Nüüd tuleb ette valmistada leping.”

Projektijuht on umbes kolmekümnene, pikka kasvu ja heleda lokkis peaga. Ta näeb pidevalt välja pisut ületöötanud. Aga katsu sa rõõmu tunda inimeste tüütamisest... Igatahes oli ta midagi ära teinud – arendaja leidmise riigihange Projekti tegelikuks valmistegemiseks näis lõpusirgele jõudvat. Põhines see varem tehtud analüüsil; projekt käib juba peaaegu kaks aastat.

Ainult et Analüütik hakkas nihelema. Arhitekt ka. Vahetasime pilke. „Kuulge... nad pakuvad ju Islandi süsteemi,” poetasin.”

Thor heitis mulle kõõrdpilgu. „Ütlen igaks juhuks kohe täpsustuseks, et süsteemil on Islandiga vaid niipalju seost, et sinna on seda esimene ja ainus kord müüdnud enne meile pakkumist.

„Ja siis?” sekkus üks Osakonnajuhataja sõjakalt.

„Kuidas see läheb kokku nõudmisega, et kogu lähtekood tuleb meile üle anda?” julges Analüütik suu lahti teha.

„Mjaa... Aga riigihangete komisjon on oma otsuse teinud.”

„No aga me kirjutame memo ja las siis riigihangete komisjon selgitab, kuidas hanke tingimuste oluline rikkumine sobib hanke võitmisega,” toetas meid Arhitekt, ise hoolega oma sõrmeküüsi uurides.

Projektijuhi pea langes kopsatusega lauale. Ilme hapnikupuudus.” Thor irvitas.

Mul jäi ainult ohata: „Selgita.”

„No vaata, Riigihangete komisjon on Siseorganite keskastme juhtidest ja mõnest Õigustalituse spetsialistist koosnev moodustis, mis, nagu nimigi ütleb, vastutab kõigi Siseorganite poolt läbi viidud riigihangete eest. Komisjon kui eluvorm on aga teatavasti bioloogiliselt kõige lähedasem harjasussidele – jube palju jalgu ja puudub aju. Nimetat komisjon suudab teatud lähenduses tagada riigihangete seaduskohasuse, kuid hangete mõttest saavad nad enamasti aru vaid kõige üldisemal tasemel. Tõeline häda pole aga isegi mitte sellest, et neil puudub igasugune kompetents konkreetse hanke tehniliselt oluliste detailide hindamiseks, vaid et nad oma seadusejärgimisega kägistavad organisatsiooni.”

Riigihangetest peaks pikemalt kirjutama, kuid lubatagu üks vahepala, enne kui nende juurde tagasi tuleme.

Täiuslikult õiguslik süsteem

Minu vanavanaonu oli Vene-Jaapani sõja ajal Vene sõjaväes ajateenija. Tollal, muide, oli teenistus viis aastat. Kui sõda algas, alustas nende polk siit Eestist liikumist rindele. Hobustel. Teekond läbi terve Siberi Kaug-Itta võttis aasta. Selleks ajaks, kui nad kohale jõudsid, sai sõda läbi ja nad tulid tagasi. Teise aasta. Hobustel. Mu vanaema rääkis, et kogu ülejäänud elu ei istunud onu mitte ühte, mitte ainsat, mitte ühtainukestki korda hobuse selga.

Kuid ta pajatas loo, mis annab natuke aimu tollase Vene Keisririigi olemusest. See oli täiuslikult õiguspärane süsteem. Kamtšatkal oli üks sopka (nimed olen ammu unustanud; võib-olla oli unustanud juba vanaema), mida venelased kuidagi vallutada ei suutnud. Venelastel olid reeglid („Ustav”), kuidas sõda tuleb pidada. Enne rünnakut said sõdurid puhta valge särgi ja topsi viina. Siis loeti neile palve, nad tõusid signaali peale kivide ja muude varjete tagant (kaevikuid ju sinna kaljusse raiuda ei saanud) ja hakkasid oma pikkade sinelite lehvides, hurraa karjades ja pikkade täakidega vintpüsse käes hoides mööda mäekülge üles ronima. Jaapanlased ootasid neid, olles oma vatikuubedes ja vatipükstes (puhvaika, mida me venelastega seostame, on tegelikult jaapanlaste leiutus ja tuli Venemaale alles selle sõja õppetunniga) palju liikuvad, lisaks oli neil ülalt peidust väga hea lasta. Üks rünnak ebaõnnestus teise järel, kaotused olid tohutud.

Siis, ühel ööl võttis üks noor leitnant tosin meest, roomas sokkale ja võttis selle lühikese üllatusrünnakuga ära. Ja teate, mis edasi sai? Leitnant anti sõjakohtu alla, sest esiteks ei olnud rünnak väejuhatusega kooskõlastatud ja teiseks oli au riivatud – vene sõdur vaenlase ees ei rooma! Ning kõige lõpuks anti sopka jaapanlastele tagasi kui „nepravilno vsjatõi” (valesti vallutatud). Kas keegi veel imestab, et Venemaa kaotas selle sõja? See kaotus viis siserahutusteni ja ajendas Stopõlini reforme. Nii et teatud mõttes indutseeris see kompartei tõusu, mis omakorda viis oktoobrirevolutsiooni ja kõigi järgnenud jõledusteni. Niipalju siis täiuslikult õigusliku süsteemi elujõulisusest.

Riigihanked

„Noh, riigihangete kohta on isegi üks riikliku riigihangete komisjoni töötaja mingil kummalisel ausushetkel öelnud, et nende eesmärk on mitte niivõrd parima lahenduse leidmine, kui lahendusprotsessi läbipaistvus. Asi on oma olemuselt lihtne – sa kirjeldad avalikult, mida sul on vaja ja kuidas sa pakkumisi hindad. Kõik võivad pakkuda ja sa pead pakkumisi hindama vastavalt neile eelnevalt väljakuulutatud hindamistingimustele. Riigihangetega on suurepärane osta näiteks arvutirauda – kirjeldad täpselt, mida vaja, ja las firmad pakuvad üksteisel püksid jalast.”

Jälle see viltune pilk. „Olgu, tõde on ka siin keerulisem – kui sa kirjeldad näiteks printereid nii täpselt, et ainult üks HP mudel sobib, helistab sulle järgmiseks HP esindaja, kes annab viisakalt mõista, et kui sa eelistan kedagi edasimüüjatest, siis nad annavad sellele sinu partii jaoks erihinna.

Aga kuidas sa ostad riigihankega tarkvara arendamise teenust? Alustame tõdemusest, et analüüs katab tihti 60% vajadustest. Maailmas peetakse väga heaks tulemuseks, kui see on üle 80. Seega, pisut üldistades, ostan ma tarkvara arenduslepingut sõlmides usaldust. See ei ole nüüd loomulikult päris nii hull, kui sõlmida abikaasaga leping teatud tingimustele vastava järglaskonna kohta, kuid igal juhul oled sa kaitsetu sihilike allapakkumiste ees. Jah, sulle on ju tee lahti mängida metsasanitari – lasta allapakkunud töllil projektiga kõrbeda, minna kohtusse, nõuda välja trahvid ja tunda rõõmu, et kolm aastat ei ole tal riigihangetele asja. Arusaadavalt ei saa sa seda endale enamasti lubada. Ka Siseorganid tegelikult ei saa.”

„Aga riigihankeid ju tehakse? Nendega tehakse ju midagi ära ka?”

„Kahju su illusioone purustada, aga tegelikult on riigihanke läbiviimine iga keerukama lepingu puhul destruktiivne klounaad. Kui sa tahad vähegi talutavat tulemust – ja kui sa teed oma tööd vähegi südame ja südametunnistusega, oma maast ja rahvast hoolides –, pead sa seadust väänama. Sa pead kuidagi välistama rämpspakkujad. Sa pead hankesse sisse kirjutama igasuguseid krutskeid, mis võimaldaksid niipalju häma, et ühelt poolt saad sobiva tulemuse ja teiselt poolt ei tasu kaotajatel ka kohtusse minna.

Sa saad seda teha, kui su enda organisatsioonis ei tööta kahjur, kes oma töö lihtsustamiseks viskab kõik su kavalused välja, kui seaduse silmis kahtlased, nii et lõpuks oled nii paljaks tehtud, et saad küsida ainult tüki- või tunnihinda. Just selline kahjur on Õigustalitus ja Siseorganid juba nutavad verd oma võimatute lepingute otsas – iga liigutus, mis pole otseselt kirjas, on lisatöö, mille eest tuleb maksta tundide alusel ja neid tunde läheb alati väga palju. Nutavad ja maksad arveid tööde eest, kus iga klahvivajutus võttis tunni.”

„Aga seekord saite jala vahele?”

„Seekord oli õnneks kinni hakata millestki konkreetsest, nimelt nõudest, et Siseorganitele antakse üle ka rakenduse dokumenteeritud lähtekood.”

Ja kui ma tegin järjekordse möhhi, noogutas Thor ja seletas sellegi lahti.

Avatud ja suletud süsteemidest

„Vaata, tegelikult on see tõeline perse, et odavate ja rumalate inimeste tõttu on pisipehmed aknad nii levinud, et sa ei saa sellest üle ega ümber. Olgu, opsüsteem on nii algeline asi, et sa võid seda võtta kui paratamatust.

Tegelikult tähendab lähtekoodi omamine, et sa saad rakendust edasi arendada, ja puudumine, et sa sõltud täielikult väljatöötajast. Vajadused muutuvad ja pole olemas süsteemi, mida sa ei taha varem või hiljem muuta. Alates sellest, et mõne aasta pärast oled sa sunnitud üle minema uuemale vindooza versioonile ja küllalt tõenäoliselt oma süsteemi selle jaoks ümber kompileerima. Pane tähele, seda sellepärast, et vindooza lähtekoodi sul ju pole.

Muidugi tuleb kommertssüsteeme võtta nagu nad on. Tuleb leppida, et sa kas külmutad oma süsteemi ühele väga kindale versioonile või maksad aastast aastasse hooldustasu, mis on reeglina nii viiendik-kuuendik algsest litsentsi hinnast. Aga igal juhul on väga rumal mitte omada võimalikult suurt kontrolli sinu jaoks tehtud tarkvaralahenduste üle.

Mille üle me seal Pinalis siis vaidlesime? Projektigrupi otsus tähendas kogu riigihangete Protsessile sisse sõitmist ja kõigi tähtaegade nihkumist.

Olen nüüd siin Siseorganites töötanud mõned kuud ja tean sellest projektist ja sellest lepingust juba päris palju, aga ma eksin pidevalt Püha Protsessi vastu. Ma juba olen see väga ebameeldiv tegelane, kes pidevalt tõstab üles probleeme, mis teistele tööd juurde teevad; loomulikult selleks, et kunagi hiljem ei peaks tegema kümme korda rohkem tööd, aga kes sellest hoolib? Kui ma oleksin üksi häält teinud, oleks võinud minust üle sõita, aga Analüütik ja Arhitekt hakkasid ka häält tegema. Nad ei ole rumalad ega halvad, kuid nemad on ennast paika pannud – nad ei taha vastutust ega probleeme. Kui mina olin nõus paha olema, ütlesid nad muidugi oma ekspertarvamuse välja.

Kõik hädad aga algavad ju sellest, et Riigihangete komisjonis pole kedagi, kes saaks aru, millise jama nad läbi tahavad lasta.”

Realistlikud tähtajad

Vahepeal möödus peaaegu terve suvi, enne kui ma Thori järgmine kord nägin. Aga siis oli ta taas kohal konjakit hävitamas ja pead vastu lauda tagumas.

„Kas Projekt võttis lõpuks paigalt?” küsisin sissejuhatuseks. Rohkem polnudki vaja.

„Võttis. Üle tuli elada kõigest tolle välja arvatud pakkuja protest Riigihangete ametile, paar kooskõlastusringi ja leping on nigu niuhti alla kirjutatud. Kooskõlastusringid läksid üllatavalt kiiresti, nii et Projekti algsetest tähtaegadest oleme kõigest pool aastat maas.

Vahepeal suutsime ka Šveitsi abi tähtajad edasi lükata. Need saaksid läbi järgmise aasta mais ja praegu on ju juba sügis saabunud. Tähtaegu lükati edasi aasta. Oh seda optimismi...”

Konjaki ja kohvi paus. Thori silmad vilgatasid. „Ma räägin sulle vahepeal sellest, kuidas ma politseikaarti uuendasin.”

Muudatuste läbiviimise kord

„Politsei kasutab autodes üht Regio kaarti, mida idee järgi uuendatakse kord kvartalis. Selleks on isegi paar tuhat eurot eraldatud. Noh, aasta alguses arvati, et aasta lõpus ühendatakse see süsteem niikuinii uue, Projekti käigus loodava süsteemiga, ja uuendused pole enam vajalikud. Siseorganites on suur kaadrivoolavus, teenus oli käinud ühe teenusehalduri käest teise kätte ja kuigi Regio oli korduvalt meelde tuletanud, oli leping enne minu juures maandumist juba aastavahetusel lõppenud. Võin uhkusega tunnistada, et olen tööl olnud peaaegu poole aastaga suutnud lepingu uuendada.

Kõigest põhjendamine paaris komisjonis, konsultatsioonid Õigustalitusega, kooskõlastusringid ja ongi tehtud!

Nüüd jõuame praktilise tööni. Seni oli andmete uuendamine käinud vanast harjumusest nii, nagu enne Siseorganeid: uuendused tõmmati FTP-ga kohale, kasutajaid hoiatati, et teenus katkeb paariks sekundiks, ja admin sisuliselt kirjutas vanad failid uutega üle; vanadest tegi igaks juhuks muidugi varukoopia ka.

Kui mina nüüd tahtsin lepingu alusel politseikaarti uuendada, selgus, et kõikvõimas Protsess on ka siia jõudnud. Selleks, et süsteemis muudatusi teha, tuleb saada Muudatuste Haldamise Komisjoni heakskiit. Tööle on võetud inimene, kes korjab kokku spetsiaalse vormi järgi täidetud muudatustaotlused, teeb nende alusel kord nädalas kohtuva komisjoni päevakorra ja teenusehaldurid või projektijuhid käivad seal oma muudatusi kaitsmas. Kirja tuleb panna – ja nad kontrollivad! – muudatuse põhjus, muudatuse tellija, muudatuse teostaja, muudatuse võimalik mõju, riskihaldus (riskitaseme hindamine koos põhjendustega, SWOT analüüs), kõigi osapoolte nõusolek osalemiseks, muudatuse teostamise ajakava koos kõigi kooskõlastustega, endise seisu taastamise kava...” Ta lisis paar lauset roppusi ja need ei kõlanud halvemini kui eelnev.

„Ja ma ei saanud esimesel korral läbi – teenusehaldur kui Siseorganite töötaja ei tohi olla muudatuse algataja! Kõik see *coitus byrocratus* peab algama kasutaja tellimusest, ehk siis tuli helistada politseipoolsele koordinaatorile, selgitada olukorda, vastata rahulikult küsimustele Siseorganite vaimse tervise ja juhtkonna geneetilise algupära kohta ning paluda tal vastav kiri koostada. Kirja ei tohi loomulikult igaüks koostada, see peab tulema inimeselt, kes juhtub Siseorganites vastava teenuse tellijapoolse vastutajana kirjas olema.

Saad aru, Myrphy oli poisike, öeldes, et töö tegemiseks kuluv aeg tuleb kahega korrutada ja järgmisse suurusjärku tõsta – tunniajane töö võtab kaks päeva. No tollal polnud veel keegi Siseorganitest kuulnud, siin tuleb kolmega korrutada ja ülejäägisse suurusjärku tõsta – tunni töö võttis, nagu öeldud, kolm nädalat!”

Nüüd vandusime juba koos.

„Üldiselt võib lepinguga venitamist isegi mõista,” lisis ta veel. „Seda poleks vaja olnud, kui aastavahetusel oleks käivitunud uus süsteem. Ja kuna kevadel muudatusi ei tehtud, hoiti paarsada eurot kokku. Sellega tuli kauplemist, paarsada eurot on tõsine asi Siseorganite üldise rahapuuduse juures. Mutiauku lähevad ainult sajad tuhanded.”

Ja kui ma kulme kibrutasin, mühatas Thor: „Ma räägin sulle veel inimestest.”

Pidur

„Pidurit tunnen ma isiklikult ja sellest ajast, kui ta veel ei olnud pidur. Oli täiesti asjalik noor mees natuke uduse pilgu ja soenguga; käis laia servaga kaabuga ja näis asja jagavat. Mitte, et me tollal koos Telekomis töötades teab kui hästi läbi oleksime saanud. Mina olin hoolduspoolel ja tema R&D-s ja nende kahe vahele on juba sisse ehitatud teatud rivaliteet. Aga veelkord, tööga tuli ta toime.

Siin... jah, Infra talitus, mida ta juhib, on osanud korraldada korraliku segaduse. Protsess, mis niikuinii on Siseorganite jumal, on Piduri kätes arenenud seni kõige kaugemale – serveri ülespanemine võtab minimaalselt 17 päeva. Loomulikult pole see piir, reaalselt läheb enamasti kauem. Siseorganites on ka teine moto – pabereid peab olema nii palju, et perse puhas püsiks. Ka selles on Pidur tubli, paberitest on ta endale kindluse teinud. Infras liigivad asjad nagu mandrid, kuid kuna Protsess on kaardistatud, dokumenteeritud ja kinnitatud, tuleb sellega leppida.

Ent vaata, adminnidel on Siseorganiste suhteliselt lahe elu, nii et teatud mõttes teeb see mees seda, mida üks ülemus tegema peab – kaitseb omasid ülejäänud organisatsiooni eest.

See on helge pool. Minul on palju halvemini läinud.”

Tropp

Lonks Lautreci. „Minu Ülemuse ülemus on Tropp. Alguses ei saanud ma sellest mehest üldse aru. Näiteks tuli hiljuti ministeeriumist paber, et miks on dokumendihaldussüsteem nii neetult aeglane. Alla oli kirjutanud kantsler. Selle peale puhkes Siseorganites paanika. Direktor kutsus välja talituste juhatajad, need võtsid kokku osakonnajuhatajad, viimased kutsusid kaasa vastava ala töötajad – keegi peab ju asjast midagi teadma ka ja kedagi peab klobida olema – ja siis algas Tegevuskava Koostamine.

Teenusehaldurilt nõuti tähtaegu. Kuidas saab neid anda, kui tegelikku tööd teeb väline arendaja, kellega aga on sõlmitud selline leping, mis teda millekski ei kohusta?

Siseorganid oskavad alati veel ogad ka juurde monteerida sellele haamrile, millega põialt võmmivad. Dokumendihalduse kelmikas nüanss oli, et lepingu järgi pidi firma tegema töö ära 31. detsembriks ja hetkel oli juuli. Kevadel tuli seadusemuudatus ja Siseorganite ülemused saatsid projektijuhid ja teenusehaldurid arendaja ust kraapima, et ehk saab jaanipäevaks.

Saigi. Ühtki kokkulepet ei sõlmitud kirjalikult. Kõik on justkui korras, aga loomulikult on Siseorganid nüüd olukorras, kus arenduspartnerilt ei saa midagi, absoluutselt mitte midagi nõuda. Ja mida teeb Tropp? Peedistab teenusehaldurit, et kuidas selline olukord tekkida sai...”

Millegipärast meenus mulle, et terve „Vahva sõdur Švejik” on täis allmärkust: „Rõve serbohorvaadikeelne sõim...”

Thor jätkas: „Ja sa ei kujuta ette, kui halenukker on sellistel koosolekutel vaevelda! Saad aru, kantsler kõhatas ja nüüd istub kaksteist tösist meest kolm tundi koos ja paneb kokku Vastukirja, mille juurde käib Tegevuskava, millel pole ei reaalsuse ega probleemi lahendamisega olulist seost. Täitmise eest vastutab loomulikult teenusehaldur.

Ainult et mida ta teha saab, kui partneriga pole kohustavat lepingut, partner on üle koormatud, sest ta ei ole arvestanud lisatöödega, ja juurde maksata talle ka ei saa, sest eelarvet ei ole. Siseorganite igapäevane absurd – sul pole ei aega, majasisest tööjõudu ega raha midagi väljast tellida, kuid sinult nõutakse tulemust.”

„Ja mida ta siis teeb?”

„Peab lõuad ja teenib edasi. Peamine on hoolikalt kõik tegevused dokumenteerida.”

„Aga mida tegelikult tegema peaks? Kui sul oleks vabadus tegutseda?”

Thor jäi hetkeks mõttesse. „Siis tuleks kaugemalt peale hakata. Tuleks kõva häälega öelda, et Siseorganid hoiavad elus elutähtsaid teenuseid, esmajoones politsei, piirivalve ja päästeteenistuse operatiivsüsteeme, ja ülejäänud töötab nagu töötab. Et kui raha oleks palju, hoiaks see tsirkus vast isegi tuled põlemas, aga masu tingimustes on hakanud realselt toimuva varjamine, andmete salastamine ja võltsimine, vassimine ja töö imiteerimine liiga suurt osa võtma. Et Siseorganites on sellest paarisajast inimesest umbes kolmkümmend täiesti kõlbmatut keskastme juhti ja umbes kuuskümmend Protsessi preestrit, kes suudavad palvetundide ja indulgentside joonistamisega...” Ta irvitas. „Vabandust, koosolekute ja aruannete täitmisega sisustada üle üheksa kümnendiku spetsialistide ajast.”

Klaas konjakit ja mühatas. „Kas ma pean jätkama? Räägitakse, et Tropp oli päris hea programmeerija. Küllap oli ta igati tubli ja kohusetundlik, kuid ma ei ole vist kunagi näinud nii ehedat Peteri printsiibi demonstratsiooni.”

„Et inimene tõuseb oma ebakompetentsuse tasandile ja jääb sinna pidama?”

„Just. Tropp on tõusnud väga ilmselt kohale, millest ta *no mitte kuidagi* üle ei käi, ja see muudab ta alluvate suhtes kurjaks ja alatuks etteaimamatult käituvaks kasutuks nuhtluseks. Tema väljendusoskus on allpool igasugust arvustust ja nalja ta ka ei mõista.

Seda muide sain juba ka omal nahal tunda. Esitasin omad ettepanekud, kuidas tööd korraldada, ja seal oli juttu eelarvest. Riigiasutustele eraldatakse raha teatavasti aastakaupa ja see tuleb kindla peale viimase sendini ära kulutada, sest järgmisse aastasse reeglina jääki kanda ei saa. Eelarvet hakatakse välja töötama eelmise aasta oktoobris. Üldnumbrid kinnitatakse aastavahetuseks, aga siis hakkab asutustevaheline jagamine. See võib võtta aega aprillini; seni tohib kasutada ainult murdosa, mis on jäetud tõesti hädavajalikeks parandusteks. Ehk siis esimese kvartali on Siseorganid näljapajukil.

Eelarve kinnitatud, hakatakse kokku leppima töid teostajatega, ehk siis erinevate firmadega. Reeglina on lepinguni jõudmiseks vaja läbida riigihanke protsess, mis võtab paremal juhul – olgem ausad, seaduserikkumise serval balansseerides – neli kuud. Märkamatuks saab suvi läbi ja avastatakse, et eelarvest on kasutamata 80%. Algab paanika. Ümberjagamised. Neid riigihankelepinguid ikka sõlmitakse teinekord ka varuga ja suuremate projektide mitmeaastastest lepingutest on „kasutamata mahtu”, nii et tööd tehakse seal, kus lepingud lubavad, või siis teiste nimede all ja manööverdades erinevate asutuste rahadega; lõpuks tohib ju mõned tuhanded eurod ka lihtsalt arve alusel maksta, eks ole.

Muidugi ei suudeta niimoodi raha ära kulutada, ja detsembris ostetakse seda, mida kiiresti saab, näiteks läppe. Mina olin see häbematu, kes nimetas seda töötraditsiooni hullumaja kiigeeks. Vastuseks sain Tropi sünge põmitsemise ja kalgi märkuse: „Me siin oleme tõsised inimesed. Enamik Siseorganite töötajaid tahab parimat ja nende üle on solvav irvitada. Selliseid asju ma rohkem kuulda ei taha.”

„*Cum armenta luporum ululare cum lupis oportet,*” pistsin vahele.

„Ma kirjutan selle suurelt enda selja taha,” irvitas Thor. „Aga vaata, iga probleemi lahendus algab selle teadvustamisest ja üks targa inimese tunnuseid on võime enda üle naerda. Õelgem otse, ma ei ole peale vene aega kohanud seltskonda, kes nii tugevasti paranoia all kannatab. Enda tõsiseltvõtmise paranoia, mis muidugi on vaid kitsarinnaline piiratus. Olgu, Siseorganite Püha Ürituse üle naerda ei tohi, enam jumalat ei teota... Ainult et kuidas teisiti kui põlgusega saan ma suhtuda Troppi?”

Ja nagu ikka Siseorganites – see ei ole veel midagi!”

Superkana

„Siseorganeid juhib Superkana. Räägitakse, et Superkana on tubli. Ilma irooniata. Ma võtsin enne tööletulekut vaevaks uurida, mis asutus see selline on ja kes seal töötavad, kuigi Superkana õrs on nii kõrgel, et me pole seni sõnakestki vahetanud ja võimalik, et ei vaheta ka. Superkana on ühe asutuse korralikult tööle pannud, paraku aga anti talle järgmiseks mitte mingi tavaline riigiasutus, mis pabereid ühest hunnikust teise tõstab ja mille töö tulemuslikkus sõltub peaasjalikult sellest, kui kiiresti ta paberi uksest välja saab – sest erilist lisaväärtust niikuinii ju ei lisandu –, vaid Siseorganid, mis on IT asutus, IT-st aga ei tea Superkana mitte halli emmigi.

Selleks on tal abiline. Paraku, jah, on ta sellega pehmelt öeldes alt läinud.”

Põhulõug

„Põhulõug on visionär. Sealjuures mitte lihtsalt visionär, vaid Visionär. Väga suure „V”-ga ja helendavas kirjas. Põhulõug on lugenud palju tarku raamatuid ja hoiab silma peal ka igasugustel peamiselt internetis liikuvatel IT juhtimist puudutavatel materjalidel, esmajoones muidugi Gartner

Grupi omadel. Tema ongi, muide, see, kelle initsiatiivil on ITIList saanud Siseorganite maisipõllundus.

See mees on ka teise eestlaste standardlolluse peamine initsiaator – mis kuradi pärast me ostame suurte organisatsioonide lahendusi? Näiteks teatud allikad loevad suureks ettevõtteid, kus on rohkem kui 20 000 töökohta ja väikesed on kõik, kus on alla 2000 töökohta. Kui meil on vaid pool tosinat keskmiseks kvalifitseeruvat ettevõtet ja terve Eesti Vabariigi haldusorganisatsioon, kõik ministriumite allasutused ja linna-, maakonna-, ning vallavalitsused kaasa arvatuna ei kvalifitseeru suurettevõtteks, siis mis siiru-viiru-vindilise türa pärast me ostame ja üritame kasutada suurte ja keskmiste organisatsioonide lahendusi? Ma saan aru, miks neid meile müüakse, sealtpoolt vaadatuna on asjad korras, meie oleme aga kahjuks teisel pool.

Siseorganites Juurutati – ma loodan, et sa kuuled ka siin suurtähte – Microsoft Project Serverit. Ma mõtlen lisaks mainitud kahele massiivsele ja ühildamatule tööde juhtimise süsteemile. Ja siis istun ma koosolekul, kus Põhulõug räägib, et teate, meile eraldati 200 000€ protsesside juhtimise süsteemi ostmiseks.”

Thor tõstis sõrme. „Pane tähele, ostmiseks – juurutamiseks raha ei ole. Noh, seekord hakkasid isegi muidu üsna taltsad osakonnajuhatajad nihelema, et milleks meile süsteem, millest me midagi ei tea, ja kust me leiame aja seda tundma õppida ja nii edasi. Põhulõug oli solvunud: „Kuulge, meil on selleks raha ja Protsesse ju tuleb parandada!”

Näedsa, meil on raha ja on ka mutiauk, no miks te ometi ei taha kallata...”

Hüpe tulevikku

Ma ei mäleta täpselt kõiki kordi tollest sügisest, kui Thor oma absurditeatri tegemistest rääkis. Küll aga mäletan üht olulist detaili ja lisan selle siia vahele. Püüan ühelt poolt säilitada stiili, kuidas sõber seda edasi andis, ent asja terviku huvides lisan ühe palju hilisema teadmise.

Projektis oli üks komponent, mis oleks EU direktiivi kohaselt pidanud tööle saama aastavahetuseks. Jutt on häirekeskusega suhtlemisest SMS-i teel. Vaadake, paljud puuetega inimesed ei ole võimelised telefoni kasutama, kirjutama aga küll. SMS-i teel häirekeskusega suhtlemine on tegelikult kohmakas, teiste riikide kogemused näitavad, et kui telefonikõne peale saadetakse vajalik brigaad välja näiteks 70 sekundi pärast (see on kehtestatud norm tuletõrjele, mida enamasti muide suudetakse järgida), siis SMS-ide vahetamisega läheb keskmiselt 17 minutit. Aga on loomulik, et selline võimalus on olemas.

SMS-ide töötlemise moodul ei saanud arusaadavalt olla midagi eraldiseisvat, see pidi ikkagi töötama koos häiresignaale töötleva tuumaga. Sel hetkel, sügisel, oli asja käimasaamine täiesti lootusetu. Mooduli enda tegemisega oleks võitnud IT firma iseenesest ehk paari kuuga hakkamagi saanud. Analüüs oli mingil kujul ju olemas, programmeerimise, testimise ja kasutajate koolitusega oleks muidugi kiire olnud, kuid nagu öeldud, oleks see olnud teostatav, kui Siseorganite kooskõlastusringid enamiku aega ära poleks söönud.

Kuid tuum poleks ühelgi juhul valmis saanud. Siseorganid otsustasid EU komisjoni lihtsalt petta. Ütlesid, et süsteem on olemas, isegi demonstreerisid mingit Potjomkini küla, ja hakkasid „häälestama”.

Hiljuti lugesin lehest, et see süsteem läks testkasutusse. Rohkem kui pooleteist aastat pärast EU tähtaega. Kestvad tormilised kiiduavaldused! Kõik tõusevad püsti! Ma mõtlen juukseid – on ikka hirmus küll, et nende inimeste käes on meie riigi sisekaitse ja piirivalve elutähtsad süsteemid.

Analüüs

Ühesõnaga, terve selle sügise kuulsin ma peamiselt, kuidas kõik venib. Huvitavamaks läks jaanuaris. Thor laekus oma tavalises meeleolus, viskas hinge alla kaks klaasi Otardi, jõi ära kruusi kanget kohvi, tagus viis minutit pead vastu lauda ja alustas:

„Projekti analüüs on muidugi ebaadekvaatne...”

„Stopp,” segasin vahele. „Kas analüüs ei olnud mitte tehtud enne sinu tulekut? Isegi enne seda Projekti valmistegemise riigihanget? Ja seda tehti aasta?” Midagi ma ta lugudest mäletasin...

„Jah. Jah. Jah. Väga lihtsustatult algab tarkvarasüsteem ärivajadusest ja sellele järgneb analüüs, ehk siis mõeldakse läbi, mida on õieti vaja. Analüüs ei saa kunagi olla täpne, aga mida parem see on, seda vähem tuleb pärast ringi teha. Kui ma Arhitektilt ja Analüütikult selle kohta küsisin, kehtitasid nad õlgu: „Aega ei olnud.” Sisulist tööd olla õnnestunud teha kaks nädalat, ülejäänud läks kooskõlastamisele. Kui sa ei usu, tuletan taas meelde, et me ei räägi normaalsest maailmast. Need mõlemad mehed on sellest asendamatute spetside kategooriast, mis muuhulgas tähendab seda, et Projekt on neil vaid üks umbes kümnest ülesandest ja kuigi osa bürokraatiat jätavad nad lihtsalt tegemata, võidakse neid iga hetk teisele tööle suunata, kui see kõrbemise asemel juba suure leegiga põleb.”

Päästja

„Tulevaste kasutajate poolelt on meil Projektis Päästja. Nii ta ise ütleb: „Ma ei ole enam tuletõrjuja, ma olen päästja. Praegu üritan ma päästa Projekti.” Päästja ei tea IT-st midagi, ent ta tõesti üritab teha kõik, et Projekt edasi läheks. Ta taipab suurepäraselt, et geoinfosüsteem ei püsi elus ilma pideva kompetentse meeskonnata ja üritab seda kõigi nende „vastutavate” komisjonide pähe taguda, aga, jah, mida pole, seda pole...”

Päästja on asjalik 30-ndates mees, sihuke hästi normaalne. Aga tema ei tööta, muide, Siseorganites.”

Piirigrupi geoinfospets

„Teine projektigrupi asjalik tegelane ei tööta ka Siseorganites. Piirigrupi geoinfosüsteem töötab peaaegselt tänu sellele, et seal töötab üks spets. Vist sai teda juba mainitudki. Suur, rahulik ja asjalik. Tema selle süsteemi lõi, ja kui loodi Siseorganid, võeti see tal käest ära, lubades helget tulevikku.

Keskmiselt kord kuus ta helistab või mailib: „Kuulge, mis kuradi masina peal te seda jooksutate, et see nii aeglane on? Ja kas te varukoopiaid ikka teete?”

Saan temaga üldiselt hästi läbi, kuigi mu vastused teda eriti ei rõõmusta. Need on kuust kuusse samad: „Su süsteem on, jah, lükatud mingi viimase rondi nurka ja Pidur ütleb, et temal ressursi ei ole. Su esildis ringleb kusagil komisjonide vahel. Ja varukoopiat ei tehta. See rakendus ei vasta mõnedele nõuetele ja see nõuab eraldi esildist, mis peab saama kõik kooskõlastused, enne kui keegi sellega tegelema hakkab.” Mõnikord ma peaaegu kuulen, kuidas ta kirjutuslaua servast tüki hammustab.

Kord ta helistas: „Hee, ma pean sind kiitma – süsteem lippab nagu noor jumal.”

Mida? Uurime asja. Süsteemis muudatuste tegemiseks peavad kõik läbima Muudatuste Haldamise Komisjoni kadalipu, aga mõnikord lohmivad adminnid rakendusi üsna vabalt siia-sinna. Helistan mina adminnidele, üks ei tea midagi, teine ei tea midagi... Lõpuks leidsin õige: „Ah jaa... me viskasime piirivalve korraks teise serverisse. Hetkel ei tööta seal kõik meie turvaprotokollid, nii et ära muretse, kohe läheb endiseks tagasi.” Kusjuures see turvasodi, pange tähele, ei mõjutanud mu

võimet näiteks Tallinna Linnavalitsus Venemaale üle anda.”

„Hm, see polekski ju nii paha mõte...”

„Jah, aga tegelikus töös on mul ajuti lihtsalt häbi. Helistatakse Maa-ametist: „Kuulge, rääkisite, et teil peaks üks projekt niikaugele jõudma, et tahate meie uut põhikaarti. Anname ligipääsud, tõmmake ära.”

Tore. Seda on kokku väheke üle saja giga. See pole ju tänapäeval mingi maht. Pidur teatab, et Siseorganite serverites sellist ressursi ei ole ja viitab tellimiskorrale. Arendaja põhjendab kannatlikult, et Siseorganite endi huvides võiks neil ju juba see uus kaart olla. Lepingu järgi ei tohiks aga lasta neil otse tõmmata.”

„Ja mis sa siis tegid?”

„Nähkem positiivset – Siseorganid õpetavad muuhulgas ka piinlikkusest üle saama. Arendaja tuli oma välise kõvakettaga, millele me siis kaardi tõmbasime. Siseorganitesse seda ei jäänudki. See oleks mahtunud isegi mu arvuti kõvakettale, aga Protseduur ei näe ette.

Piirigrupi Geoinfospets tahtis ka uut kaarti. Tal tuli minna oma isikliku kõvakettaga arendaja juurde.”

Memo

„Igatahes ühel hetkel vaatas kogu Projektigrupi asjalikum osa suurte silmadega mulle otsa: „Kirjuta midagi! Kirjuta juhtkonnale memo.””

Thor kogus natuke mõtteid. „Vaata, asi kõrbe igast otsast. Juba jälle on kõik need sügisel edasi lükatud tähtjad lootusetult lennanud. Aga tead, ma kõigepealt räägin, mis ma memode kohta teada sain, ja siis annan sulle seda lugeda.

Esimeseks kinnitasid kõik, et juhtkonnale esitatav memo peab mahtuma A4-le. „Üle A4 nad ei loe. Mõttetu. Neil on nii palju teha ja pikemad paberid lükatakse lihtsalt kõrvale.””

„Kuldkala mälu on teatavasti 7 sekundit...” ei suutnud ma vait olla.

„Just. Kui haikala ründab, teeb ringi ja ründab uuesti, siis järgmine rünnak on tema jaoks juba uus, eelmist ta ei mäleta. Ülikoolis õpitakse teadusi aastaid, inimkonna arengut suunanud põhitekstid on suhteliselt pikad, sisuliseks tutvumiseks nendega kuulub minimaalselt päevi. Ühe popplaulu kestus on keskmiselt 3 minutit ja see on ka kähkukale kuluv aeg...”

„See pole juhus.”

„Küllap vist.” Ta turtsatas. „Ma vaatasin järele – A4-täie info läbilugemiseks nii, et inimene suudab kohe seejärel sisu kohta esitatud küsimustele anda 2/3 õigeid vastuseid, läheb vähemalt minut (seda loetakse aktsepteeritavaks tulemuseks). Jutt on täidetud lehest. Kui memolt raam mõttes maha arvata, jääb järele umbes kolmandik lehte. Selles tuleb kirjeldada tausta, sõnastada probleem ja pakkuda lahendus. Tore väljakutse.”

„Sa tahad öelda, et Siseorganite juhtkonnaga suheldakse kolmandiku A4 formaadis? Sinna läheb ju füüsiliselt nii vähe informatsiooni, et selle põhjal tehtav otsuste tase peab juba puhtteaduslikult, küberneetika seaduste järgi jääma kuhugi elementaarsete inimtegevuste ja kuldkala vahepeale!”

„Täpselt nii see ongi. Tavaliselt, normaalsete inimeste maailmas ei ole juhtkond asutuses mitte selleks, et teha otsuseid, millega iga trammijuht hakkama saaks.

Muidugi, memodel on lisad. Aga nagu öeldud, nad ei loe neid.

Kui kirjutasin memo esimest versiooni, olin töötanud siseorganites pool aastat. Juba natuke teadsin, kuidas selles bürokraatiadžunglis liikuda, kuigi muidugi igatsesin korralikku matšeetud – nii otseses

kui ülekantud tähenduses. Olen sulle siin rääkinud, kuidas üsna abitult jälgisin riigihanke kinnitamise viimast faasi ja suutsin ainult natuke kaasa rääkida tolle reeglitele mittevastava pakkumise väljaarvamisel.

Püüdsin sekkuda lepingu sõlmimisse, sest seal on palju ilmseid vigu, kuid mulle öeldi, et tegele oma asjadega – esiteks pole see minu vastutusala, teiseks tähendaks iga muudatus Püha Kooskõlastusringi ja kolmandaks... ma polnud endas kindel. Ikka oli natuke selline tunne, et mõne asja taga võib olla mingi mulle hoomamatu tarkus ja mul tuleb veel õppida...”

Ta oli vahepeal kolinud mu arvuti taha ja võlunud ekraanile dokumendi, millest jutt. Algas see muidugi suurtähtedes pealkirjaga „MEMO”, millele järgnesid standardsed „kellele”, „kellelt”, „kuupäev” ja nii edasi. Ka „kokkuvõte” ja „taust” polnud midagi erilist ja kordasid seda, mida juba teadsin: PROJEKTI käigus luuakse muuhulgas siseorganite üldine geoandmebaas, millega tulevikus liidestatakse kõik kaarti kasutatavad rakendused, see vajab nüüd ja ettenähtavas tulevikus seda haldavat struktuuri, sellele aga pole keegi veel mõtlema hakanudki, terves ministeeriumi haldusalas puuduvad nii kompetents kui poliitika... Ja nii edasi; kõik oleks korras, kui see – ikka veel sisuliselt raam – poleks ära võtnud suuremat osa lehe pinnast.

Edasi tuli „Probleem: Geoandmebaas nõuab pidevat tegevust, et säilitada see ajakohasena ja toota organisatsioonile lisaväärtust. Praegu on see tagatud vaid PROJEKTI lõpuni ja ainult selle huvides.”

Ja kõige lõpus „Soovitused:

1. Määrata vastutaja ja anda talle õigused;
2. Valmistuda tööle võtma vajalikke spetsialiste;
3. Arvestada seoses geoinfoga Siseorganitele lisanduvate kulude ja kohustustega.”

Thor ootas, kuni ma lugemise lõpetasin, ja sõnas: „Muidugi käis memoga kaasas kaks 6-10 leheküljelist dokumenti. Väljavõtted analüüsist – inimesed ei ole rumalad, muidugi oli analüüs neid probleeme puudutatud – ja projektirühma tehtud tulevikutsenaariumite analüüs.” Ta vajutas klahve. „See viimane on päris huvitav, ma näitan sulle osa.”

Dokument „Arengu alternatiivid Siseorganite haldusalas” kirjeldas üsna asjalikult situatsiooni, analüüsis võimalusi ja hoiatas ohtude eest. Kõige negatiivsemana oli välja toodud „Tänase situatsiooni jätkumine”, mis kokkuvõtvalt sedastas, et puudub kompetents, strateegia ja taktika, ette on näha kulude suurenemist ja vastavate tööde kvaliteedi langust ning tähtaegade ületamist, ja lõppes sõnadega, milles tundsin ära Thori käekirja: „Geoinfo alal oleme täna seal, kus oli Eesti ca 10 ja maailm ca 30 aastat tagasi, aga sellest pole midagi, kui me ei karda naeruväärsed olla.”

„See on ju suhteliselt aus dokument,” märkisin, kui olin lugemise lõpetanud.

Thor mühatas. „Sellega oldi nõus tingimusel, et pähe saan mina.

Saingi. Nii et tolmas, sest Päästja hoolitses selle eest, et nimetatud dokument jõuaks ministrini. Tropp ja Põhulõug kutsusid mu koos teiste Projektis osalevate Siseorganite töötajatega välja ja teatasid pidulikult rivi ees, et ma olen Reetur.”

Sa ei saa võita

Pisut konjakit, lonks kohvi ja kuigi arvasin, et olen juba kõike kuulnud, pidid taas peaaegu kõrvad laua alla kukkuma: „Kolm kuud pärast Projekti lepingu allkirjastamist selgus, et tegelikult on ka riigihanke võitnud arendaja meid alt tõmmanud. Nad plaanisid Projektis kasutada üht Soome moodulit ja soomlased ei ole nõus meile lähtekoodi andma. Ma ei tea, kas see selgus aja jooksul või bluffisid nad algusest peale teadlikult. Ehk siis kogu see tsirkus eelmise pakuja väljaviskamiseks täpselt sarnase asja eest oli enam kui mõttetu.”

Thor ohkas. „Lihtsalt mõttetu oleks tähendanud seda, et kuna teine teeb samamoodi, oli esimese väljaviskamine ebaõiglane. Riigihanke puhul aga võib see tähendada juhul, kui esimene sellest kuidagi teada saab, sihkest jama, mis ületab kõik seni kirjapandu – kohtuprotsess, tööde peatamine, hanke tühistamine, pikk vaidlus selle üle, kes kellele kui palju maksab, ja Šveitsi abi tähtaegade lendamine, mis omakorda tähendab, et summad tuleb tagasi maksta, milleks loomulikult ei ole enam raha.” Ta lõi käega. „Ühesõnaga, aastaid täiemõõdulist persenusi ja kõige lõpus oled sa hulga vaesem ja rikutud närvidega.”

„Ega sina ometi selle eest ei vastuta?”

Thor muigas ühe suupoolega. „Õnneks ületab see terve projektirühma pädevuse. Projektijuht oli nõus alla kirjutama, et nii ongi, me ei saa lähtekoodi. Tol hetkel ma ei saanud temast aru ja arvasin, et ta laseb selle läbi sellepärast, et, nagu öeldud, on see juba nii suur jama, et torm käib ümber Superkana õrre, ja lõpuks, nagu vana rahvatarkus ütleb, saab inimest lahti lasta ainult üks kord.

Aga see jutt jõudis Päästjani ja ta võttis mul nõobist kinni ja küsis, millele me tegelikult alla kirjutaksime. Ma seletasin talle seda vana hea püksikusemise näitega – et alguses on hetkeks mõnus soe, aga pärast kaua-kaua külm ja märg. Ja haiseb vastikult. Et need nõuded ei olnud riigihankesse niisama sisse kirjutatud. Kõige halvemal juhul ei saa süsteemi pärast isegi korralikult häälestada, rääkimata arendamisest.”

Thor viipas ebamääraselt käega. „Vaata, Päästja ei ole üldse rumal ja mõistab suurepäraselt, et kuna analüüs tuli välja selline, nagu tuli, saab ta esimesel korral ainult selle, mida küsiti, ehk siis programmi, mis natuke veidral viisil imiteerib vajalikku asja. Ta annab endale aru, et selles ei ole ainult Siseorganid süüdi, kummatigi korjati IT-alane kompetents Siseorganite loomisel tema ja kõigi teiste juurest ära...

Igatahes hakkas Päästja kõva häält tegema ja igal pool, ka ministeeriumis memosid lehvutama. Memod olid muidugi jälle minu kirjutatud ja seega sain juurde kuulsust kui õel ässitaja. Analüütik kehtas üht ja arhitekt teist õlga: „Meie toome riskid välja, sina vastutad.” Mingis mõttes adusime olukorda ju kõik ühtmoodi.”

„Ja mis siis sai?”

Enne jätkamist virutas Thor peaga vastu lauda. „Kogu asja tulemuseks oli järjekordne triangel üle kõigi osapoolte ja palju tüütut asjaajamist Õigustalitusega. Ma ei tea, kas Soome pool hoolis oma Eesti partnerettevõttest nii vähe või oli neil vähem illusioone Siseorganite suhtes, igatahes saadeti meid pikalt. Tarnijal jäi selle peale pakkuda, et nad teevad täpselt sama funktsionaalsusega mooduli ise.

Mind juba teatakse, asjad sätiti nii, et, projektijuhile anti korraldus alla kirjutada. Ikkagi oli mäng jõudnud kõrgemale korrusele.”

„On see halb tulemus, kui nad täpselt samasuguse ise teevad?”

Thor virutas veel paar korda peaga vastu lauda. „Tegelikult tuli Päästja ja küsis mult täpselt sama küsimuse. Ma rääkisin talle sedasama, mis nüüd sulle:

Teatavasti tegid venelased nõuka-ajal kõiki Lääne asju järgi ja said „analooge kõigilt parameetritelt ületava”. Seda räägiti ju muide Nõukogude Liidu lõpuni ka arvutite kohta ja tollal, 80-ndatel Küberneetika instituudis töötades püüdsime töökaaslastega ära arvata, mis parameetrid need küll olla võiksid, mille poolest need kümne aasta vanuste Lääne arvutite viletsad koopiad originaale ületavad. Suutsime välja mõelda voolutarbe ja veeväljasurve.

Tarkvaratööstuses ei ole asi küll nii hull nagu külasepal, kes peab tegema „sama hinnaga *täpselt* sama hea” Mercedese või BMW, kuid piisab juba jalanumbrit pisut ületavast IQ-st taipamaks, et keeruka, aastaid arendatud spetsiifilise rakenduse kiirustades järeletegemine ei ole pärismaailmas

mitte kuidagi võimalik. Isegi kui see pealtnäha teeb samu asju, on see kindla peale määratult aeglasem ja vigu täis.”

„Ja jäitegi vait?”

„Jah. Muidugi võiksime asja suure kella külge riputada, aga seletasin ju, milline täielik häving meid siis ees ootab. Nii see elu nüüd edasi lähebki...”

Seltskonda jääb vähemaks

Tasapisi saabus kevad ja Thor oli juba üle aasta Siseorganites töötanud. Ühel neist õhtutest teatas ta veidra lõbususega: „Mäletad Projektijuhti? Teda pole enam.”

„Mis temaga siis juhtus?” Ma küll ei tundnud teda, polnud kunagi näinudki...

„Ma tegelikult tajusin mingil hetkel, et ta isegi enam ei ürita. Tal sai kõrini. Nii kõrini, et ta sõitis Indiasse. Kindlasti on ta nüüd palju õnnelikum.”

Lõime kokku.

„Saite uue ka?”

Udu

„Saime selli, kes ei olnud ehk kunagi, mingis teises elus kah üldse halb mees, kuid Siseorganite äpardunud karkamaailmaga toimetulemiseks on tal välja kujunenud omad kaitsemehhanismid, mida võib iseloomustada nii, et üldiselt jätab ta adekvaatse mulje, kuid parematel aegadel tormavad kilpkonnad temast vuhh ja vuhh mööda. Ma tahan inimestest üldiselt hästi mõelda, nii et loodetavasti pole Siseorganid tema võimete ja elufilosoofiaga korrelatsioonis.

Udu projektijuhtimise tajutav tulemus on, et kui Projektijuhi plaanid lõppesid, ei tea me kaht nädalatki ette, mis järgmiseks juhtuma peaks.”

Tarne

„Aga tõeliselt huvitavaks läksid asjad siis, kui Arendaja esitas esimese tarne – esimese valmistehtud tüki. Arendaja oli, muide, enam-vähem graafikus, kuigi nad katkusid juukseid, sest Siseorganitest ju ei tule ükski vastus normaalsel ajal.”

Thor andis mulle aega lauda katta ja näis otsivat sõnu. „Tarne seisab praegu kolmandat nädalat ja Udu koos Õigustalitusega otsib võimalusi see tagasi lükata. Tegelik põhjus on selles, et Siseorganid ei ole võimelised tarnet kontrollima.”

„Kuidas, ei ole võimelised?”

„Memo mäletad? Ma olen seda esitanud kuus korda. Kuus korda! Sellest ei ole sittagi kasu. Juhtkond on mitte midagi tehes valinud selle võrdluseks välja toodud võimaluse ja ma pean ütleva, et esimesel korral kirjutasin selle veel muigega suunurgas, et no nii halvasti küll ei lähe. Ma lihtsalt ei saa aru, kuidas vastu igasugust tervet mõistust on sellised inimesed sattunud juhtima riigiasutuste IT-d. Nad loevad memo läbi, seejärel mõttes seitsmeni, ja kui teadvus oli õnnelikult tühjenenud, võtavad järgmise päevakorrapunkti.

Kordan veel kord – Siseorganid ei ole võimelised tarnet kontrollima. Ja seda kahel põhjusel: esiteks pole arvutikeskkonda üles seatud ja keegi ei kujuta ette, kuidas see üldse tuleks installida ja seadistada, ja alles teiseks kõik see, millest memos juttu – kui süsteem ka tehniliselt tööle hakkaks, pole Siseorganites kedagi, kes oleks võimeline sisuliselt hindama, mis seal õieti ära on tehtud.”

„Sina ju oled?”

„Ma olen vahepeal targaks saanud. Ma hoian madalat profiili. Esiteks pole see minu töö ja teiseks, üksi võtaks see liiga kaua aega. See on ettevalmistatud meeskonna töö. Antud juhul, kui mulle antaks vastav käsk ja meeskond ja meid vabastataks muudest ülesannetest, tähendaks see paari nädalat tõsist tööd.” Ta vaatas mulle paar sekundit otsa.

„Luba ma seletan selle veelkord üle. Projekti tulemiks on päris suur tarkvararakendus, millel on tohutult palju tehnilisi ja sisulisi parameetreid ja nõudeid. See peab töötama Siseorganite süsteemis koos muude rakendustega ja tegema seda, mis analüüsis kirjas, laiemalt, milleks see üldse loodi. Veelkord ümber sõnastatuna – tarne kontrollimiseks ei piisa, et rakendus nii-öelda nuppudele reageerib, tuleb tunda ka päästjate, politsei ja kiirabi töö spetsiifikat.

Selliseid süsteeme testitakse meeskonnaga varem valmis tehtud plaanide alusel.” Ta ohkas.

„Ja veel – kui mõnes teises asutuses oleks teoreetiliselt mõeldav, et ülemus ärkab, annab paarile alluvale kõik volitused ja töö saab tehtud, siis Siseorganid oleksid pörganud veel hulgale takistustele, alates näiteks sellest, et serverikeskkonna parameetreid käsitles Pidur riigisaladusena.”

Õhus on tulekahju lõhna...

Kevad edenes tasapisi ja ma ootasin Thori külaskäike juba põnevusega, et millise viraažiga see hullumaja veel hakkama saab. Projekt oli mullegi südamesse läinud. Kui palju hullemaks saab veel minna?

„Teine tarne tuli kohale!” teatas ta mulle mõned kuud hiljem, eelroana veel enne Hennessy ja kohvi. „Ja asjad hakkasid liikuma.”

„Las ma arvan,” sõnasin kohvimasinat sisse lülitades ja klaase otsides. „Ülemustele hakkab päralt jõudma, et see, mida projektigrupp räägib ja mille kohta nad on saanud kuus memo, on paraku sedalaadi tõde, mis ainult ignoreerimise ja tavapärase päheandmisega üle ei lähe?”

Ta vaatas mulle uurivalt otsa, pilgutades silmi ja puhkes siis naerma. „Noh, teatud mõttes on sul õigus. Arendaja esitas uuesti kogu seni tehtud töö kuu aega tagasi ja kuna Õigustalitus pole selle aja jooksul suutnud leida midagi, millega see tagasi lükata, hakkab neile päralt jõudma, et midagi muud tuleb ette võtta. Nad on hakanud süüdlasi otsima.”

„Siseorganid ei ole endiselt võimelised tarnet vastu võtma?” kukkusid mul peaaegu klaasid käest.

„Just. Ei ole mehi, kes installiksid, ei ole masinat, kuhu installida, ja ei ole neid, kes sisuliselt aru saaksid, mida tarnitud rakendus täpsemalt tegema peab. Kõik täpselt nii, nagu minu kirjutatud memod juba kolmveerand aastat hoiatavad, aga kõigest kolmveerand aastat nõmedat ignorantsust ei ole lähedalgi Siseorganite rekordile.” Ta viskas hinge alla esimese klaasi konjakit.

„Udu sai asjast aru ja läks haiguslehele. Diagnoosiga, mis ütleb, et ta on seal pikalt. Noh, haiguse üle ei ole ilus irvitada, aga antud hetkel...” Ta viipas ebamääraselt käega. „Jah, kui ta poleks päriselt haige, oleks tal olnud kõige targem see välja mõelda. Saad aru, keegi peab ju süüdi olema ja kes siis veel, kui mitte projektijuht... mis sest, et tal pole, nagu öeldud, ei raha, inimesi ega õigusi, et midagi ära teha.

Projekt anti ajutisele projektijuhile. Mul on tunne, et midagi suuremat on plaanis. Ma ei tea, kas mulle soodsat või mittesoodsat.”

„Mis on sul seal seni hästi läinud?”

Ta noogutas mornilt. „Arhitektile ka aitas. Ta pani pillid kotti ja pühkis Siseorganite tolmu jalgadelt. Tema Eestist ära ei sõitnud, aga kui ma teda täna linnas nägin, oli ta juba nädalaga täiesti normaalseks muutunud ega meenutanud enam sugugi külmutuskappi unustatud laipa. Admin läks kah. Ja veel paar tegelast.”

Ülemus

„Ma rääkisin sulle, et Siseorganites ei tööta siiski ka ainult lootusetud tüübid. Teatud mõttes oli mu otsene ülemus põhjus, miks ma üldse seal töötan. Tal olid omad nõudmised ja oma visioon. Ta ei olnud asjaga rahul, kuid ta ei lubanud endale ka seda avalikult lugupidamatut ja iroonilist hoiakut, millega mina igal sammul lollide viha ära teenin. Ülemus on inimene, kelle juhtimise all oleks asjast võinud asja saada. Aga selles osas ta kinnitab reeglit.

Tead, ma isegi märkasin, kuidas ta pani ühel sügispäeval mõttes toru hargile. Olgu, see on tagantjäreletarkus, ma ei osanud sellest siis midagi järeldada – inimesel võib tervis halvem olla, jõulud lähenesid ja ehk oli tema jaoks aasta tehtud... Igatahes ma tean tagantjärele nädalase täpsusega, millal tehti talle ettepanek teisele tööle, Siseorganitest ära minna.

Ta muutus paremaks. Ta hakkas naljast aru saama ja korraga oli kogu ta suhtumine kuidagi lahedam. Tervem ja teravamõistuslikum. Nojah, surve oli kadunud. Ta oli edasi tola, kes sellesse mõistusevastasesse karnevali surutud, narrimütsis ja igast suunast tuleva roojalaviini all, kuid nüüd oli tema jaoks lõpp näha ja ta ajas end sirgu.”

Ka Thor tegi seda oma tugitoolis. „Noh, tsirkuses võib natuke aega osaleda, aga kui sa oled see, keda kogu aeg ainult jalaga perse taotakse...”

Olgu, ma toon näiteks veel ühe inimese.”

Peksupoiss

„Ta on vist alles paar aastat tagasi kooli lõpetanud. Temaga puutusin palju kokku sellepärast, et temalt võtsin tööle tulles üle geoinfosüsteemid. Ta ei jaganud neist midagi, aga see pole näitaja, keegi ei jaganud. Tema oligi see, kes sai pähe selle eest, et dokumendihaldussüsteem aeglane on. Hiljem oli Peksupoiss see, kellega me teineteist „asendama” pidime. Teised teadsid geoinfosüsteemidest veel vähem ja tänu temale tean dokumendihaldusest rohkem, kui tahaksin.

Sügisel kukkus teist korda läbi dokumendihalduse arendamise riigihange – pakkujaid ei olnud. Riigihanget saab ju kirjutada mitmel moel ja Õigustalitus oli varasematest altminekutest õppinud – Siseorganite riigihangete nõuded on vahelduseks muutunud dragoonilisteks.

Riigihangetest me rääkisime, olen neid koostanud ja teinekord on mul võitmatu tahtmine midagi ära teha, inimesi aidata ja tubli olla. Kirjutasin siis oma kogemustele tuginedes uue pakkumiskutse. Tulemus? Ülemus toetas. Tropp ei saanud aru (ta ei saa niikuinii millestki aru). Õigustalitus vaatas mind nagu tuppa sittunud kassi.”

„Aga viis see kõik vähemalt asja edasi? Võtsid nad selle aluseks või vähemalt arvesse?”

Thor turtsatas. „Seda mehhanismi on keeruline seletada, see ei sünni ühe inimese peas, ent sellised põrunud kollektiivid kipuvad käituma teatud mustreid järgides. Korraga kadus dokumendihalduse arendamise kiire ära. Objektiiivselt on ikka kiire, kantsler lõugab regulaarselt, ent ootamatult on Siseorganite valulävi selles küsimuses teises kohas; igapäevast töötegemist imiteerivad nad edasi, kuid arendus lükati hankega venitamise läbi määramatusse tulevikku. Lühidalt, nad istuvad mu ettepanekuid surnuks.

Peksupoisile oli see vist silmi avav kogemus, ka tema on läinud.”

„Ja hange lihtsalt seisab?”

„Nojah. Ka teenusehalduri lahkumine, muide, lisab ebamäärast toiteudu hankega venitamisse.”

„Ebamäärast toiteudu?” ei saanud ma aru.

Ta muigas. „Siin ei ole õige kasutada sõnu „põhjendus”, isegi mitte „ettekääne” ega „vabandus” –

antud juhul näeme organisatsiooni kui terviku, sellise bürookraatliku algolevuse kaugel allpool teadlikkust sündivat reaktsiooni. Täiesti vale on kasutada igasuguseid intellektile viitavaid termineid, seega on „toiteudu” kõige kohasem.”

Heade mõtete surnuaed

Thor ilmus järgmine kord mais. Millegipärast oli tal tuju parem. Ta isegi naeratas.

„Tead,” alustas ta, kui maha istusime, kohvimasin alles õrises ja ma Martell' välja valasin. „Täna lasin ma tolle kõleda halli, surnud õhuga kontori ukse enda taga viimast korda kinni vajuda. Auto oli mul teisel pool teed, vaatasin tagasi ja tead, mis tunne mind valdas?”

„Kergendus.” See oli nii selgelt üle tema kirjutatud.

„Seda muidugi, aga kurb oli ka. Mitte enda pärast. Mul oli nii kahju neist toredatest inimestest, keda sinna veel pisut alles on jäänud.” Ta vangutas muiates pead. „Inimestel pole ju midagi viga. Ei, ma ei mõtle neid komnoori, kes seal rõõmsalt töötegemist imiteerivad. Ma ei mõtle ka neid, kes seal pensioni ootavad ja neid, kes töötavad seal sellepärast, et neil muud üle ei jää.”

„Nagu sina,” ei suutnud ma pistmata jätta.

Ent tol hetkel jäi valulik grimass ära. „Paljud tulevad ju tööle parimate kavatsustega. Nad kas saavad aru, millega tegemist, ja lahkuvad, või jäävad ja muutuvad süsteemi osaks. Neist viimastest mul kahju ei ole.

Mul on kahju neis, kes on sinna tulnud mõttega midagi ära teha. Mäletad, Siseorganite loomisel riisuti need kokku allasutuste IT osakondadest. Nad tunnevad asja ja üritavad kõige bürokraatia kiuste oma endiste töökaaslaste jaoks midagi ära teha. Nagu öeldud, palju neid enam pole, aastatega on enamik loobunud.”

„Ehk siis selline idiotism ei ole omane kogu riigiasutuste IT-le?”

„Ei. Väiksemas organisatsioonis on tihti vaja saavutada tulemus. IT on konkreetset peamise tegevuse toetuseks ja kuna igal pool on siiski inimesi, kes midagi ära teha tahavad, ei lasta asjadel tavaliselt lootusetult hapuks minna. Siseorganid ei ole ilmselt täitnud eesmärki, milleks see loodi, ja ministriumide haldusalas on hakatud kihla vedama, millal see klounibande laiali lüüakse. Vaata, mõte ehk ei olnudki halb, aga kui riigiasutustes liigub üldiselt kõik lombaka teo kaelamurdva kiirusega, siis ka sellel taustal on Siseorganid suure läbikukkumise elav mälestusmärk. Nad ise keelduvad sellest muidugi aru saamast.”

„Mis siis nende puhul nii masendavalt valesti läks?”

„Kala hakkab mädanema peast. Mis tulevikku saab olla organisatsioonil, mida juhib Superkana, kelle otseses alluvuses on talituste juhtidena Pidur, Tropp ja Põhulõug?”

Ta andis mulle natuke aega seda seedida. Aga mis seal mõelda on? „Tulemuseks on asutus, kus need, kes teavad, mida nad teevad, täidavad nuttes mõttetu paberid, ja seal kõrval järgib kamp komnoori Protsesse, suuremat hoolimata sellest, kas neil ka reaalse eluga mingit sidet on.”

Ta libistas käega üle selle koha laual, kuhu ta tavaliselt oma pead kolkis.

„Organisatsiooniline skisofreenia lõpetatakse tavaliselt väljapoolt. Erafirmas on selleks juhatus ja seal on kõik sirgjoonelisem ja vahetum – sa kas leiad asja juhtima need, kes midagi ära teevad, või lepid pankrotiga. Teiselt poolt näiteks riikide skisofreenia lõpetamine on reeglina väga valus. Tihti käivad need elanikkonna määratute kannatuste saatel alla ja kas kukuvad oma raskuse all kokku või paneb mõni naaber neile käpa peale. Mõnikord võib sellise riigi vallutamistki halastuseks pidada, mis sest, et sõda pole kunagi ilus.

Riigiasutustega toimub midagi vahepealset – tihti elavad need veel aastaid pärast seda, kui nende

eksisteerimine on ilmselgelt kahjulikuks osutunud. Parimad töötajad lahkuvad ja asemele tulevad need, kes edukalt töötegemist imiteerivad. Kulud lähevad lakke ja ära tehakse vähem. Mõnel juhul jääb asutusest järele ainult tohutu kohmakas postijaam, mis töö kogu seda värki ülal pidavatele välistele partneritele edasi suunab. Ja keegi ei taha seda sõnnikuhunnikut torkima hakata.”

Tundus, et ta hakkab end taas üles keerama.

„Ja tõeline kaotaja on Eesti riik. Maksumaksjad. Meie kõik. Korraliku ajakohase rakenduse tegemiseks on Šveitsi riik andnud pool miljonit eurot. Siseorganid teevad midagi ka ära. Aga suur osa sellest tööst läheb kaduma või rakendub aastaid peale õiget aega, sest keegi ei soovi mõelda sellele projektile kui tervikule. Kedagi ei huvita suur pilt. Sest keegi ei vastuta selle eest. Mina üritasin midagi ära teha ja sain ainult sõimata või mind sirgelt ignoreeriti. Meelde tuln siis, kui asi juba igast otsast kõrbes ja hakati süüdlasi otsima.”

Ma sain aru, miks ta tulnud oli – tema võis lahkujana naeratada, aga...

„Süsteemi valmimine, mis aitaks säästa kümneid ja sadu inimesi, lükkub aastaid ja aastaid edasi. Need inimesed on organisatsioonilise skisofreenia ohvrid. Siseorganite mõistusvastase agonia ohvrid.”

Thor mühatas. „Aga väliselt on kõik JOKK. Need, kes surema peavad, maetakse vaikselt maha. Kantsler paugub, vihastab end seeneks, tegeleb natuke teemaga ja lööb käega. Minusugused lahkuvad. Homme koidab Siseorganites uus tööpäev, loosungi all „ausus, innovatiivsus ja mis iganes” sammub selle tubli kollektiiv uutele töövõitudele.”

„Sa ei öelnud, tulid sa ise ära või löödi sind minema?”

„Ei seda ega teist. Lähen ministeeriumi. Töö on sama, aga kellelgi on vist kohale jõudnud, et asjad on halvad ja Projekti päästmiseks ainult Päästjast ei aita.”

„See on ju ohtlik – sa lähed Siseorganite kogemusega neid kontrollima.”

Lödipüks

Ma vihkan seda, kui mul õigus on. Kuu aja pärast oli Thor tagasi ja seekord läks Frapini rohkem.

„Lödipüks ma olen ju maininud, eks ole,” alustas ta. „Töötab ministeeriumis ja esimeseks kuulsin temast siis, kui ta lasi lahti ühe oma alluva, kes ei suutnud otsida konkreetseid põhjendusi ühe Siseorganite kohta esitatud väite tõestuseks. Jutt on ikka sellest samast Projektist ja midagi ei lähe paremaks, kui ma selle üksipulgi meelde tuletan. See ei lisa midagi uut. Asi oli selles, et Siseorganid ei järginud lepingute tingimusi serverite kasutamise osas, siseinfo põhjal too tegelane teadis seda, aga tõestada ei saanud, kuna Pidur oli teabe salastanud...”

Lödipüks saab aru küll, mis see võib kaasa tuua, kui Siseorganid Projekti perse keeravad, ja kuna see kuulub otseselt tema vastutusallasse, vajab ta kompetentset tegelast. Ja nii me kokku leppisimegi, et ma lähen tema juurde ministeeriumi seda valdkonda vedama.”

Ta keerutas klaasi käes ja vaatas siis mulle silma: „Ma tahtsin päriselt midagi ära teha. Projekti tulemust on Eestil väga vaja.

Ma oleksin pidanud rohkem tähelepanu pöörama sellele, et Lödipüks on pelmeeni meenutava kehaehitusega hirmunud hädapätakas, kes on valmis oma koha nimel mistahes perset lakkuma. Et ta tahab küll palka, aga tegelikult pole tal julgust või mõju või kumbagi, et midagi päriselt ära teha.

Täna ta siis helistas, et ta ei võta mind tööle. Leidis kellegi parema. Ma ei tea, kas see oli algusest peale nii plaanitud või ei pidanud ta survele vastu. Mina ju tean, milles asi, minust oleks kasu olnud, aga sellistes organisatsioonides, nagu Myrphy seadus ütleb, tuleb viivitamatult vallandada see inimene, kes saab aru, mis toimub.”

Ta mõtles hetke. „Nii alatult kui Lödipüks, pole minuga vist keegi käitunud, aga mis seal ikka.”

Lõpetuseks

Thor ei taha oma elu sellest peatükist tagantjärele eriti rääkida. Kuna ma aga tunnen teisigi IT-inimesi ja mul on üks päris hea sõber ka ministeeriumis, mille IT-ga Siseorganid soperdavad, küsisin juba Thori seal töötamise ajal, kas asi on tõesti nii õudne. Mulle kinnitati, et on küll.

Lödipüks võttis Thori asemel tööle ühe kasutu neiukese ja vahetas umbes pool aastat hiljem kohta. Tema enam ei vastuta...

Ülemuse lahkumise järel pidi Kana uueks ülemuseks saama. See põhjustas naerurõkatusi mujalgi Siseorganites – veelkord, seal ei tööta ju ainult idioodid. Aga Tropp on Tropp ja inimene, kes paneb Kana haldusosakonda juhtima, on intellektiga väga sügavas opositsioonis, ja üle teatud piiri lolle inimesi on Thor täiesti võimetu taluma.

Umbes aasta pärast Thorist lahtisaamist said ka Superkana ja Põhulõug uued ametid. Mujal. Juhtkonnas tehti muudatusi, süüdlased on määratud ja vastutus hajutatud. Ma ei tea täpselt, mis Pidurist, Tropist, Kanast ja teistest on saanud. Aga kuna Siseorganid on taas ajakirjanduse huviorbiidis saamatuse ja salatsemisega, siis vähemalt nende vaim hõljub seal surnud õhuga hallides ruumides edasi.